

Întoarcerea în țară a Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen

În ziua de 12 iunie a.c. s-a întors în țară, după călătoria făcută în S.U.A., unde a luat parte la sesiunea de la New York a consiliului de conducere al Congresului Mondial Evreiesc, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen.

Pe aeroportul internațional Otopeni au venit în întâmpinare d-nii : prim-rabin I. M. Marilus ; Emil

Sechter, secretar general al Federației Comunităților Evreiești Mozaice; Daniel Segal, președintele Comunității evreilor mozaică; M. Herșcovici, președintele secției de asistență; președinți de temple și sinagogi, enoriași.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

Vizita în S.U.A. a Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen

Într-o convorbire amicală cu d. Nahum Goldman, președintele Congresului Mondial Evreiesc

אין א פריינטלעכן שמועס מיט הרב נחום גאלדמאן, פרעזידענט פון יידישן וועלט-קאנגרעס

În ziua de 4 iunie a.c. d. Șef-rabin dr. Moses Rosen a sosit la New-York. D-sa a fost întâmpinat pe aeroportul internațional John F. Kennedy de numeroși rabini, conducători de organizații evreiești și prieteni. În sinagoga internațională din aeroport d. rabin dr. Israel Mowshowitz a rostit un cuvânt de bun venit iar d. rabin Cowan a condus pe oaspete în muzeul sinagogii.

În ziua de 5 iunie a.c. Eminența Sa a participat la ședința de deschidere a Comitetului de direcție (Governing Council) al Congresului Mondial Evreiesc. În aceeași seară, d-sa a acordat un amplu interviu televiziunii americane.

La 6 iunie d. Șef-rabin a avut o ședință de lucru cu d. Samuel Haber, vicepreședintele executiv al „Joint”-ului în legătură cu probleme privitoare la programul de ajutorare al Federației Comunităților Evreiești Mozaice pentru enoriașii bătrâni, bolnavi și pauperi. Într-o atmosferă cordială și de bună colaborare s-au examinat diferite aspecte ale activității Federației Comunităților Evreiești Mozaice din România în domeniul asistenței și s-au luat măsuri pentru pregătirea bugetului pe anul 1973.

În aceeași seară, Eminența Sa d. Șef-rabin a luat cuvântul la banchetul oferit la hotelul „Hilton” în cinstea d-lui dr. Joachim Prinz, președintele Comitetului de direcție, cu prilejul sărbătoririi celei de a 70-a aniversări a nașterii d-sale.

Miercuri, 7 iunie a.c., ambasadorul Republicii Socialiste România în S.U.A., d. Corneliu Bogdan a oferit la Washington un prânz în cinstea d-lui Șef-rabin. Au participat senatorii Jacob Javits și Ribikof, kongresmenii Rosenthal și Koch, d. rabin Arthur Schneer, d. dr. Herman Edelsberg, reprezentantul mării organizații Bnai Brit etc. Prânzul a decurs într-o atmosferă cordială.

În aceeași zi, Șef-rabinul cultului mozaic din Republica Socialistă România, însoțit de rabinul Arthur Schneer și de kongresmanul Koch, a fost primit în audiență de președintele Camerii Reprezentanților (parlamentul) S.U.A., Carl Albert.

În seara aceleiași zile, d. Șef-rabin a luat cuvântul în cadrul discuțiilor purtate pe ședința Comitetului de direcție al Congresului Mondial Evreiesc, în problema „Raporturile dintre Israel și diaspora”.

Joi, 8 iunie a.c. conducători ai bisericilor romano-catolică, protestantă, greco-ortodoxă și „Christian scientist”, precum și un grup de importanți oameni de afaceri, reuniți în organizația „Appeal of Conscience Foundation” de sub președinția d-lui rabin Arthur Schneer au dat o recepție în cinstea conducătorului spiritual al evreilor din România.

Au luat cuvântul spre a omagia pe distinsul oaspete : Monseniorul John G. Donohue, în numele cardinalului Cooke ; reverent episcop Silas de Amphipolis, în numele arhiepiscopului Jacobus ; reverent William Duval în numele biseriei presbiteriene unitare ; reverent monsenior Andrew Lander în numele lui „Catholic Relief Services” ; dr. Harold Bosley, din

(Continuare în pag. V-a)

AMINTIRI DIN VIAȚA LITERARĂ

de I. PELTZ

Primul om datorită căruia am luat contact cu literatura poporană a fost un biet croitor bătrîn, o rubedenie de-a noastră, pe nume Oişie. Meseria în care zice-se că era foarte priceput n-a practicat-o, însă, decât pe apucate. În schimb, era un mare povestitor. Când l-am cunoscut mai bine aveam șase ani.

Îmi plăcea foarte mult moș Oişie. Mic de stat, sătos, cu un ochi mai mare și cu celălalt mai mic, cu un obraz brăzdat și tucuriu și veșnic cu o pălărie în cap — o pălărie neagră, tare, își petrecuse existența prin circiimi și cafenele. Din pricina asta nu era bine primit, nici bine privit în familie. El simțea răceala, chiar disprețul alor săi, dar nevoia îl împingea să apeleze cu orice risc, la ote o soră, la ote un frate, la ote o nepoată și, măcar că nu izbutise totdeauna să facă rost de băncuța sau de francul după care gonea, se alegea, totuși, cu o țuică, sau cu o cafea, cu o țigare sau cu o dulceață. Pînă la urmă, ciupea dacă nu băncuța, nici un franc, măcar cîțiva gologani.

Bătrînul — avea pe atunci peste 80 de ani — continua să ducă aceeași viață de boem, trecînd dintr-o circimă în alta și dintr-o cearărie în alta. Mie îmi arăta o mare simpatie, o reală afecțiune. Citise multe basme și romane în fascicole. Episoadele povestite căpătau în gura lui și în „interpretarea” lui, un farmec deosebit. Pe atunci, copil de șase ani, bănuiam că bătrînul e un fel de vrăjitor, în stare să-mi lumineze existența, una din cele mai triste din ote se pot închipui. Mama era în permanență bolnavă și așa, prăbușită de dureri, muncea la mașina ei de cusut din zori pînă seara tîrziu. Taică-meu lucra și el ca să poată face față împrejurărilor. Nu aveam prieteni, nu mă jucaam cu nimeni. Nu cunoșteam plăcerile vîrstei, n-așteptam de la nimeni nimic. Singura bucurie pe care o aveam, era atunci cînd moș Oişie povestea. Bătrînul era, fără îndoială, un mare meșter al vorbei. El nu se mulțumea să repovestească basmul citit de el cîndva, sau capito-

lul din romanul de aventuri (Rocamboles, de pildă) — ci mai înflorea fabulația. Făcea ce făcea și viteazul apărător al nevoiașilor zdrobea pe făcătorii de rele, frumoasa captivă era eliberată de viteazul ei iubit, cei flămînzi și nevoiași erau ajutați... Povestitorul îmi cunoștea sensibilitatea aproape maladivă. Mă privea cu ochiul lui mai mare decât celălalt, plin de compasiune și-mi spunea: — Nu fi atît de slab, dragul meu, viața are să te chinuiască, trebuie s-o înfrunți! — Și cum să fac ? l-am întrebant.

Bătrînul ridica din umeri. Tocmai pentru că nu știa „cum să fac” schimba finalul povestirilor ca să nu rămîie bietul copil care eram p-atunci cu traură în suflet. Nu puteam rezista la evocarea suferinței cuiva fără ca să nu-mi simt ochii umezi.

Mai tîrziu, la vîrsta de opt sau nouă ani, începusem să scriu poezii. Primul căruia i le arătasem era, firește, moș Oişie. L-am ascultat, clătina din cap admirativ și spunea că asemenea poezii n-a mai citit el niciodată. Și în chip de elogiu suprem adăuga: — Sînt mai frumoase decât alea din Abecedar !

Moș Oişie avea totdeauna în buzunar o fascicolă din cele tipărite de o editură care se specializase în lansarea romanelor senzaționale (Sherlock Holmes, „Răpîită în noaptea nunții”, „Memoriile regelui spărgătorilor” sau „Iancu Jianu, haiducul”, „Dan, căpitanul, ocrotitorul săracilor”, „Frumoasa din Valea trandafirilor”) și de ote ori poposea la noi, frai împrumută și mie una din aceste produse, să le zicem literare.

— Nu e cine știe ce de ele, nu uita să mă avertizeze bătrînul, dar altele n-am. Cînd ai să mai crești, ai să găsești tu și alte cărți.

— Ce fel de cărți ? îl întrebam eu. — Cărți pline de înțelepciune, cum am auzit că sînt destule pe lume. Eu n-am avut parte să mă înfrupt din ele. Dar tu — sînt sigur — ai să le cunoști.

Continuare în pag. V-a)

Un prînz în Iudeea antică

Care era menu-ul unui prînz în Iudeea antică ? Ce preferințe gastronomice aveau strămoșii noștri ? În scrierile vechi aflăm răspuns și la aceste întrebări.

Alimentele consumate se compuneau din produse animale și vegetale. Cerealele reprezentau o parte importantă a alimentației oamenilor. Se consumau prăjite, mai ales în timpul recoltării, precum și măcinate și transformate în piine. Termenul ebraic pentru piine, lehem, înseamnă și masă, deoarece piinea nu era ca azi, o completare a mesei, ci constituia masa în sine. Afară de piinea de griu, în vechime se consuma și piine din făină de orz și de mei, mai ales de către păturile mai sărace. Din făină de griu se preparau cozonaci și prăjituri, de obicei cu miere sau stafide.

În ce privește legumele, strămoșii noștri consumau aceleași sorturi pe care le consumăm și noi azi: castraveți, morcovi, dovlecei, sfeclă, linte, fasole etc. Usturoiul era recomandat ca generator de curaj, energie și virilitate. Despre fasole se credea că ar avea proprietăți somnifere de aceea marilor profeți nu le era permis să consume fasole în zilele permergătoare zilei de Yom Kipur.

Nu știm dacă strămoșii noștri cunoșteau efectul binefcător al vitaminelor, dar un proverb spunea: „Într-un oraș, unde nu se găsește verdețuri, să nu locuiască nici un

învățat”. Se pare că evreii din Babilon nu împărțeau aceleași vederi, căci un erudit din secolul al IV-lea, Rav Hasda, spunea despre sine: „Nici la vreme de sărăcie, nici la vreme de bogăție nu am consumat legume. Cit timp am fost sărac le-am evitat, deoarece legumele trezesc apetitul, dar nu saturează ; iar cînd am devenit bogat m-am gîndit că decît legume, mai bine mîncînc carne și pește”. În Iudeea circula un proverb : „Mai bine o mîncare de legume oferită cu dragoste, decît una din carne grasă de vită servită cu ură”.

Vechii evrei mîncau cu plăcere pește și carne de vită, de vișel, de oaie și de capră. Dintre păsări, era consumată carnea de găină, gîscă, rață, citeodată și de pombel. Pe mesele bogăților apărea citeodată și carne de cerb. Carnea se consuma fiartă sau friptă. Friptura se făcea punîndu-se la frigare animalul întreg, sau bucăți din el. Se mîncă și lăcuste, fie prăjite, fie preparate în făină și miere. În țara unde curgea laptele și miera se consumau mari cantități din aceste alimente, în toate formele și combinații.

Scrierile talmudice cuprind o multime de maxime și recomandări cu privire la orele de masă, precum și observații cu privire la digestie. În general era recomandată moderația la masă : „Oricît de gustoasă

(Continuare în pag. V-a)

ANUARUL EVREILOR DIN BULGARIA

Anuarul "Organizației evreilor din R.P. Bulgaria înscerată în acest an articole și materiale diverse.

În primul, intitulat *Douăzeci și cinci de ani de avânt al poporului* (1969, p. 15—19), sînt invocate datele recensămîntului din 31 decembrie 1965, potrivit cărora în Bulgaria se aflau, în acel moment, 5 108 de persane de origine evreiască, angajate activ, pe măsura vârstei și capacității lor, în opera de edificare a noii orînduirii. E grăitor în acest sens faptul că, dacă înainte de eliberare, la o populație evreiască de 30 000 de suflete numai unul din membrii Uniunii scriitorilor bulgari era evreu, astăzi numărul lor este de 10. Un tablou asemănător învederează creația muzicală, artele plastice, cinematografia, cercetarea științifică.

Al doilea articol conține o informare despre *Centrul științific bulgar de cultură evreiască din Balcani* (1966, p. 121—126), constituit în 1947, care a pregătit și editat în 1958 și 1960, două volume de documente, sub titlul *Izvoare evreiești privitoare la dezvoltarea social-economică a Balcanilor în secolul al XVII-lea*, selectate, traduse și comentate de Așer Hananel și Eli Eșkenazi. În 1966 a apărut *Catalogul vechilor tipărituri ebraice din Bulgaria* (vol. I, partea I, pînă la 1540), de Eli Eșkenazi și Strahil Ghičev.

O suită de articole, de Eli Eșkenazi, prin numeroase surse, unele inedite, surprinde aspecte semnificative din viața evreilor din Peninsula Balcanică de-a lungul veacurilor.

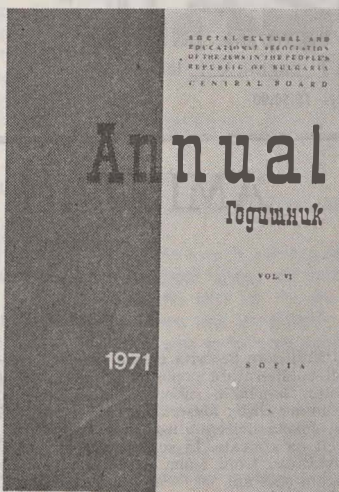
În preliminariile articolului său, *Despre așezarea evreilor în Peninsula Balcanică. Organizarea, economia și obiceiurile lor pînă la formarea primului stat bulgar* (1966, p. 81—101), autorul consemnează supoziția, decaamdată fără sorti de a fi dovedită, că încă în secolul al V-lea î.e.n. iudeii, împreună cu fenicienii, ar fi atins litoralul vestic al Mării Negre, ajungînd pe cursul Dunării pînă la Belgrad. Mai departe, se înregistrează și o altă presupunere, potrivit căreia iudeii își fac apariția în Balcani în cursul secolului al V-lea î.e.n., mai precis în timpul războaielor dintre perși și greci, o dată cu deplasările armatei persane, în rîndurile căreia slujeau, ca supuși ai imperiului.

Revenind la articolul lui Eli Eșkenazi, vom lua act de faptul că sinagoga era singura formă legală de întrunire a evreilor admisă de guvernul. Spre deosebire de califatul de la Bagdad, cu obști evreiești centralizate și conduse de un exilarh subordonat, la rîndul său califului, în Imperiul Bizantin comunitățile evreiești nu erau supuse unei autorități centrale, beneficiind de statutul unor mici enclave autonome, risipite între fruntăriile unui vast teritoriu. Nici pe plan intern, intracomunitar, viața obștei nu era orînduită pe temeiurile devenite mai tîrziu uzuale. În fruntea obștei nu se aflau rabinii, instituția rabinatului, în accepția curentă, ca formă de conducere a treburilor religioase și, eventual, ca modalitate de reprezentare în fața puterii de stat, luînd ființă abia spre sfîrșitul evului mediu (vezi Simon Schwarzfuchs, *Etudes sur l'origine et le développement du rabinat au Moyen Age*, Paris, 1957).

În articolul *Cu privire la istoria evreilor din Balcani de la formarea statului bulgar pînă la căderea sa sub dominația turcă* (1967, p. 41—63), Eli Eșkenazi descrie modul de viață și mijloacele de existență ale evreilor din această regiune, din anul 681 al e.n. pînă la sfîrșitul secolului al XIV-lea. Evreii se ocupau îndeobște cu meseriile și comerțul.

Același autor evocă, în articolul următor, condiția economico-socială a *Evreilor din Peninsula Balcanică în secolele XV și XVI* (1968, p. 127—150).

După căderea Constantinopolului în 1453, Mohamed al II-lea a subordonat

toate comunitățile evreiești rabinului din noua capitală cucerită. Obștiile aveau în sarcina lor stringerea atît a impozitelor datorate statului, cît și a celor destinate satisfacerii nevoilor comunitare. În afară de aceasta, evreii mai erau obligați să plătească impozite indirecte, cunoscut sub numele generic de „Gabela”.

În continuare, Eli Eșkenazi zugrăvește *Viața evreilor din Peninsula Balcanică în secolele XVI și XVII* (1969, p. 135—157). Instaurarea administrației turcești marchează reducerea drastică a numărului evreilor posesori de bunuri imobiliare.

Într-un ultim studiu, Eli Eșkenazi analizează, pe baza *Documentelor evreiești referitoare la crime cu scop de jaf, săvîrșite împotriva evreilor din Peninsula Balcanică în secolele XVI și XVII* (1970, p. 73—102), regimul juridic al femeilor evreice ale căror soți, aflați mereu pe drumuri în interesul negoțului lor, aveau neorocul să fie atacați de briganzii. Întrucît victimele dispăreau adesea fără urmă, rabinii nu puteau da prezumțivelor văduve convenita delegare pentru recășătorire, ele conțînd ca făcînd parte din categoria celor numite *agnot*, „părăsite”. De aceea, oricărui evreu care era în măsură să furnizeze informații despre vreun coreligionar dispărut îi incumba datoria să facă o declarație în acest sens, considerată ca un gest de bunăvoință față de consoarta celui în cauză. Pe acest temel, rabinul avea latitudinea — în caz de dubiu se mai consultau încă unul sau chiar doi rabinii — să acorde văduvei dreptul de a se remări.

Rabinii epocii publicau adesea colecții de *Șeolot utesuvot* „întrebări și răspunsuri” cu referințe la evrei dispăruți sau uciși, urmate de hotărîrile corespunzătoare.

Pe un plan în ultimă instanță convergent cu cel istoric, deși cu un profil distinct, articolul Snejkai Panova tratează despre *Activitatea economică a evreilor din Balcani în secolele XVI și XVII* (1966, p. 102—121).

Locul diverselor grupuri evreiești în structurile economico-financiare ale Imperiului Otoman din secolele XVI—XVII este configurat de aceeași cercetătoare, în articolul *Evreii și sistemul contribuțiilor bănești* (1969, p. 159—167). Autoarea se oprește îndeosebi asupra evreilor care investeau mijloace pecuniare în achiziția de „mukatai” — impozite percepute pe baza unui titlu executoriu scos în vânzare.

În domeniul filologiei, se remarcă articolele purtînd semnătura lui Isac Moskona. În studiul *Originea numelor de familie ale evreilor din Bulgaria* (1967, p. 111—137), autorul, pornind de la o listă de 550 de nume-unități, extrase din diverse acte și alte surse documentare, distinge, pe de o parte, nume de descendență biblică și evreiască, iar pe de alta, nume de proveniență neevreiască. Acestea din urmă oglindesc influența popoarelor

în mijlocul cărora au trăit evreii înainte și — în cazul înfrîngerii turcești — după venirea lor în Bulgaria.

Același autor, înscrîndu-și preocupările pe linia interesului crescînd pe care-l suscită limba sefarzilor (vezi prezentarea cărții lui Marius Sala, *Phonétique et phonologie du judéo-espagnol* de Bucarest, Haga — Paris, 1971, în nr. 257, p. 2—3 al revistei noastre), consacră un amplu studiu *Limbi vorbite de evreii din Balcani — iudeismo* (1968, p. 75—124), termen sinonim pentru ladino, iudeo-spaniolă, el sefardita etc. (vezi în acest sens și articolul din nr. 275, p. 3 al revistei noastre). După părerea lui I. Moskona, fiecare din aceste denumiri reflectă un anumit stadiu în dezvoltarea idiomului dat și totodată desemnează o variantă a lui, constituită la intersecția dintre limba de bază, castiliană medievală din secolul al XV-lea, și diverse alte limbi cu care aceasta a venit în contact pe parcurs. Succesiunea în timp a înfrîngerilor alojene îngăduie delimitarea a două perioade în evoluția idiomului considerat. În prima, al cărei cadru geografic l-a alcătuit Spania însăși, limba comună familiară pe care o vorbeau evreii a receptat influențe ebraice, arabe și portugheze. În a doua perioadă, cea otomană, această limbă, ruptă din mediul ei natural, Spania, și transplantată în Balcani, suferă înfrîngerea limbii oficiale de stat, turca, și, în mai mică măsură, a limbii italiene, grecești și a altora, vorbite de evreii deja stabiliți aici. Aceasta este limba care a încetat să se mai identifice cu vechiul idiom castilian și pe care autorul o numește „iudeismo”. Vocabularul ei este sărac, nu cuprinde mai mult de 6 500 de cuvinte, dintre care o treime străine, deși nucleul de bază are o compoziție net castiliană.

Într-un articol de istoria artei, *Picturile murale din casa familiei Arie din Samokov* (1970, p. 149—154), Ana Roșkovska se ocupă de picturile murale de la mijlocul secolului al XIX-lea. În același spirit autoarea înfățișase anterior (1968, vadia, Ișo Samuilov, Liubomir Slamenov,

Anuarele mai includ și alte materiale, pe teme din cele mai variate, ale căror semnificații sînt *Assa Amri* (participarea evreilor la lupta revoluționară a poporului bulgar), *Dona Krispin* (demonstrația de protest de la 24 mai 1943 a evreilor din Sofia), *Barruh Iosef, Israel Salvador* (presa evreiască din Bulgaria), *Isac Naimovici, David Benvenisti și Israel Maier* (salvarea vieții evreilor bulgari în anii înțunecați ai războiului), *Willi Maier* (scriitorii bulgari care s-au ridicat în apărarea evreilor în timpul ultimei conflagrații mondiale), *Renata Natan, David Ovdadia, Ișe Samuilov, Liubomir Slamenov, Salia Tager* (figuri ale unor remarcabili militanți sociali, tribuni, luptători antifasciști, revoluționari), precum și *Jack Eșkenazi, David Cohen, Astruk Kalev, Ne-dealko Kurtev, Nissim Mevorah, Ieoussa Mordehai, Jacques Nathan, Azaria Polikampov, Mancio Rahamimov, Vitali Tager*.

Studiile și articolele din „*Godișnik*” aduc o contribuție de preț la luminarea trecutului și prezentului comunităților evreiești din Bulgaria și din sud-estul continentului nostru în general.

W. S.

POARTA AERIANĂ A LITORALULUI ROMÂNESC

S-au încheiat lucrările de modernizare a aeroportului Mihail Kogălniceanu — poartă aeriană a litoralului. În cadrul acestor lucrări, începute încă din toamna anului trecut, a fost consolidată pista care va da posibilitate aeroportului să primească avioane de capacitate și viteze sporite.

În urma lucrărilor executate, aeroportul Mihail Kogălniceanu va atinge un trafic superior anilor trecuți, fiind programate în sezonul estival circa 3 000 de curse turistice. În mare parte, aceste curse vor fi executate de către compania Tarom, care va transporta turiști din peste 20 de țări. Pentru prima oară, în vara aceasta, avioanele românești vor efectua curse turistice în Norvegia, Islanda și Irlanda.

CARGOUL „DOLJ”

La cheiul de armare al șantierului naval Galați s-a întors din probele de marș la mare cargoul „Dolj”, primul din seria navelor de 7 500 tone, care se construiesc la această mare întreprindere. Navele de acest tip au destinații multiple: ele pot transporta atît mărfuri generale dispuse în vrac, cit și utilaje în magazii speciale, che-restea sau produse containerizate.

Rezervele de combustibil de care dispune noul tip de cargou permit efectuarea unor lungi călătorii, fără escală.

UN NOU POD PESTE MUREȘ

La Arad s-a construit peste Mureș un nou pod care face legătura între centrul orașului și zona Cetății, constituind totodată o cale lesnicioasă de acces spre orașul Timișoara. Podul este construit exclusiv din elemente sudate și are o lungime de 187 metri.

O dată cu darea în folosință a podului, au fost montate și două conducte magistrale pentru apă și gaze pentru cartierele din zona respectivă.

NOI OBIECTIVE INDUSTRIALE

În zona industrială de nord a orașului Bistrița se află în construcție două noi obiective industriale. Unul din ele este uzina de utilaje pentru industria materialelor de construcții și refractare. Marea hală de fabricație este acoperită aproape în întregime. O parte din utilaje au și sosit și nu peste mult timp va începe montajul. Aici se vor produce, între altele, electrofiltre, linii pentru geamuri trase și laminate, mașin-unelte pentru prelucrat mozaic-ul etc.

Al doilea obiectiv industrial îl constituie complexul pentru prelucrarea lemnului, care va avea o fabrică de mobilă, o fabrică de plăci aglomerate din lemn și o secție de innobilare P.A.L. Tot în această zonă industrială nouă a Bistriței s-a construit și dat în funcțiune de curînd o termocentrală modernă.

Evreii din Norvegia

Cel dintii evreu a sosit în Norvegia în evul mediu. Era un refugiat din cauza încheizii spaniole. Vasul pe care a venit naufragiase în apropierea unui fiord, dar evreul a reușit să ajungă pînă la fîrm.

Tremurînd în haine ude, a implorat zadarnic mila localnicilor. N-a fost primit în nici o casă, datorită legilor rigide ale evului mediu. De aceea și-a petrecut noaptea rece, nordică, sub cerul liber. A așpit. Însă se trezi brusc la plinsetul unui copilăș. Era un nou născut abandonat de către mama sa. Intuiește de frig, tremura la fel ca și găsitul său. Evreul îl strînse la piept cău-tînd să-l încălzească cu trupul său. Dimineața, evreul a fost găsit mort, înghețat de frig. Din brațele sale a fost scos copilășul viu.

Această scenă impresionantă a fost eternizată de către preotul evanghelic Henrik Wergeland, în frumoasa sa poezie „Jule krelde”, sub influența căreia, în mijlocul secolului al XVIII-lea, parlamentul norvegian a votat încetățenirea și emanciparea evreilor.

Evreii norvegieni, profund recunoscători, au ridicat o statuie, în centrul capitalei, Oslo, preotului poet Henrik Wergeland. Generațiile următoare de evrei, nu mai puțin recunoscătoare, depun coroane de flori în fiecare an, în ziua de 16 mai, ziua independenței Norvegiei.

În primii ani ai secolului al XIX-lea. Oslo număra peste 600 de evrei, iar în orașul norvegian Trondien locuiau peste 200 de evrei. În secolul al XX-lea, între cele două războaie mondiale, numărul evreilor norvegieni a ajuns la 1.200.

În timpul celui de al doilea război mondial, ocupanții nazisti și faimosul Quisling, au ordonat ca evreii să poarte steaua galbenă, măsură stupidă care urma, în toate statele vremelnice ocupate, deportarea în lagărele de exterminare.

Ocupanții și quislingii norvegieni s-au împiedicat însă de opoziția dîră a întregului popor norvegian.

Capul bisericii și cei 42 de episcopi ai Norvegiei, urmași demni ai părintelui Wergeland, au adresat comandamentului nazist de ocupație și premierului Quisling un protest energic, avertizînd că în cazul în care legile antievreiești nu vor fi revocate, clerul norvegian nu va mai desfășura nici o activitate pe teritoriul țării.

La rîndul lor, țărani norvegieni au ascuns — de-a lungul anilor de război — numeroase familii de evrei. Elevii evrei au fost trecuți peste graniță, în Suedia, de către proprii lor învățători și profesori neevrei. Medicii spitalelor au ascuns în institutelor lor numeroși evrei.

La această curajoasă acțiune de salvare a participat întregul popor norvegian. În acest sens e cit se poate de semnificativ faptul că de-a lungul ocupației germane, nici un singur denunț antievreiesc nu a fost adresat comandamentului de ocupație ori autorităților norvegiene, conduse de către trădătorul Quisling.

În felul acesta, din cei 1.200 de evrei norvegieni, mai mult de jumătate au putut fi salvați.

Așadar, alături de România, iată încă o țară europeană ocupată de nazisti în care umanitatea populației a produs o adevărată minune: a salvat evreimea de la pieire sigură.

Prof. L. DUNAIECZ

CĂTRE CITITORI

Reînnoiți-vă din timp abonamentul pe semestrul II, spre a vă asigura primirea în continuare a revistei la domiciliu.

Costul abonamentului este de :

12 lei pe 6 luni.

24 lei pe 1 an

Plata se face la casieria F.C.E.M. din str. Sf. Vineri nr. 9 sau prin mandat poștal, pe adresa F.C.E.M. cont B.N.R. 49.8.01.000 Sector 4, București.

meridiane

LUMEA LUI RAȘI

În decursul secolului al XI-lea, evreii așkenaziți, care dăduseră deja un număr de scriitori și de conducători proeminenți, au oferit evreimii din lume pe un om ale cărui lucrări au ajuns mai tîrziu să fie cunoscute de orice evreu, și al cărui nume a deveni un cuvînt curent — marele comentator biblic Rași.

Rași și contemporanii săi au popularizat studiul Talmudului oferind astfel un izvor de tărie spirituală care a îngăduit evreilor așkenaziți să treacă prin holocaustul ce a avut loc în nordul Europei în anul 1096, în urma cruciadelor.

Între secolul al X-lea și al XIII-lea, obștile evreiești din nordul Franței și din Renania — regiune denumită în ebraică Așkenaz — au propășit transformîndu-se într-un centru activ al culturii iudaice.

Începuturile Așkenazului ca centru cultural iudaic datează din perioada succesorilor lui Carol cel Mare. Potrivit unei vechi legende evreiești, un anume rege Carol, care voia să-și facă regatul autonom chiar și în ceea ce privește nevoile culturale ale supușilor săi evrei, a adus învățați din vestita familie Kalonymus din Italia și i-a instalat la Mainz, în Germania, oraș care ulterior a devenit un sediu renumit al studiului. Acești învățați au pus temelile statornicirii definitive a Așkenazului ca centru prosper al activității literare iudaice.

Deși părerile istoricilor sînt împărțite în ceea ce privește identitatea exactă a acestui rege Carol, ei acceptă teza pe care se întemeiază legenda potrivit căreia fundarea centrului franco-german s-ar datora unor învățați care, dintr-un motiv sau altul, au emigrat din Italia. În parte, această legendă este întărită de anumite similitudini ale caracterului operelor literare italiene și așkenazite.

Cu excepția filozofiei, creația literară a evreilor așkenaziți era atotcuprinzătoare. Ei s-au specializat în domeniile Bibliei, Talmudului și liturghiei; dar miezul activității lor literare era studiul Talmudului, domeniu în care au adus o contribuție durabilă.

Talmudul nu era studiat doar pentru simpla satisfacție intelectuală și nici în vederea aplicării lui în viață. Era mai curînd considerat drept o parte inseparabilă a vieții comunității însăși, deoarece evreii franco-germani trăiau într-un mediu talmudic reconstituit. Una dintre personalitățile de frunte din rîndurile acestor evrei a fost Rabenu Gherșom ben Juda (960—1028), denumit „Lumina exilului”. Rabenu Gherșom a fost întemeietorul studiilor talmudice în Așkenaz, precum și autorul unui comentariu care mai

tîrziu a fost dezvoltat de către discipolii săi (Numeroase comentarii s-au dezvoltat astfel, reprezentînd nu opera unui geniu individual, ci a minții colective a lumii învățate franco-germane).

Iubiț și respectat de către evreii din multe țări care îl consultau asupra jurisprudenței iudaice, Rabenu Gherșom este omul cel mai memorat pentru hotărîrile sale importante: interzicerea poligamiei, regula stabilită de el că alături bărbatului o femeie trebuie să-și dea acordul în cazul unui divorț și interzicerea de către el de a deschide corespondența unei alte persoane.

Doisprezece ani după moartea lui Rabenu Gherșom, omul menit să fie cel de al doilea cap luminat al evreilor așkenaziți, Rași, s-a născut în orașul francez Troyes. Data decesului lui Rabenu Gherșom și cea a nașterii lui Rași au fost mai tîrziu contopite în imaginația populară și oamenii au început să vorbească despre un „nou soare” care se înălța după ce „vechiul soare” asfîntise. Rași (numele este un acronim pentru Rabi Șlomo Ithaki) a studiat la academia din Worms și după aceea a revenit în orașul său natal, Troyes, unde și-a întemeiat o academie proprie. Dar el nu a fost un rabin salarizat. Printre evreii așkenaziți din Franța (și Spania), aceia care slujeau comunitatea — rabini, învățători, cantori — nu o făceau pentru plată. El își câștiga existența din produsul viilor sale și din prepararea vinului.

Nevoit să ducă viața agitată dintr-un centru comercial animat și participînd la târgurile din orașul Troyes, unde venea în contact cu oameni din toate părțile Europei, Rași a reușit să-și formeze o cunoaștere universală și să adune informații practice care i-au fost de ajutor în comentariile sale.

Principala contribuție a comentariului lui Rași, care însoțește orice text tipărit al Talmudului, constă în faptul că a cizelat cu grijă și în parte a reformulat comentariile emanînd de la academiile din Mainz și Worms (care au fost centre de pregătire pentru mai multe generații de rabini). Datorită vastei sale erudiții, intuiției sale pedagogice și stăpînirii stilului ebraic, Rași a reușit să contopască numeroase comentarii într-o entitate leucă și vie care slujea diferitelor cerințe deopotrivă ale studenților începători și ale celui avansat. Opera sa a devenit imediat comentariul *prim excelență*, care pînă la urmă le-a îndepărtat pe toate celelalte. Claritatea, concizia, preci-

zia lingvistică a lui Rași, precum și ușurința cu care explica pasajele obscure au făcut din el cel mai citit și mai îndrăgit dintre comentatori. Cu timpul, numele lui avea să devină un cuvînt curent printre evreii europeni ca și printre cei din restul lumii.

Singulara realizare a lui Rași a dus la încheierea perioadei comentariilor, inaugurînd o nouă perioadă, aceea a supra-comentariilor, și anume a explicării și elucidării marilor comentarii. Printre numeroșii învățați care s-au numărat și nepoții lui Rași. Rași n-a avut fii, însă cele trei fiice ale sale i-au născut nepoți care aveau să devină cei mai remarcabili învățați evrei ai timpului lor. Unul dintre ei a fost Rabenu Tam (1096—1171), care s-a făcut vestit pretinzînd că este în stare, chiar dacă s-ar găsi o contradicție directă între două pasaje din Talmud, să reconcilieze cele două concepții divergente.

Învățații din această perioadă sînt denumiți *tosafisti*, iar scrierile lor poartă denumirea de *tosafot*, adică suplimente. Studiile lor aduceau numeroase idei noi și intuiții perceptive în conceptele talmudice. Metoda dialectică folosită de ei este similară celeia folosită în Talmud. Această metodă este cunoscută sub numele de *pilpul*, derivat popular din *pilpel*, termenul ebraic pentru pipier. Astfel, *pilpul* este o discuție scilicitoasă și spirituală în care subiectul este analizat din toate unghiurile.

Spre deosebire de Talmud, Biblia nu prea era studiată dincolo de cursurile elementare. Învățăcelul care dorea să aprofundeze cunoașterea Bibliei era nevoit, atunci cînd intra într-o academie teologică superioară, să o studieze în afara programei de învățămînt. Drept rezultat, cu excepția unui număr limitat de persoane, studiul Bibliei începuse să ocupe un loc secundar față de studiul Talmudului. Trebuia să se recurgă la un stimulent suplimentar pentru a se purcede la studiul Bibliei atunci cînd era necesară o pregătire adecvată pentru a participa la disputele interreligioase.

Au existat diferite metode de interpretare a Bibliei. Metoda alegorică, preferată de evreii eleniști și de anumiți învățați sefarzi, era necunoscută exegetilor evrei din teritoriul franco-german care au ajuns la Biblie pe calea studiilor talmudice. Prin urmare, interpretările care tratează personajele biblice drept tipuri filozofice, iar narațiunile Bibliei drept allegorii filozofice nu se întîlnesc în exegezele așkenazice. Evreii din nordul Franței și Germania preferau *peșat-ul* care se ocupa de acceptația simplă a cuvîntului, și *deraș-ul* care explica textele, cău-tînd să deslușească sensuri noi în ele.

Comentariul biblic al lui Rași îmbina cu îndemînare ambele procedee. În comentariul său Rași a inclus numeroase pasaje și narațiuni din *Midraș*, îngăduind astfel cititorului de rînd să se familiarizeze cu o importantă ramură străveche a literelor ebraice.

Un aspect interesant al operei lui Rași rezidă în faptul că a folosit cuvinte franceze vechi pentru a explica termeni ebraici obscuri. Aceste 3.000 de cuvînte în dialectul secolului al XI-lea reprezintă cel mai vechi tezaur păstrat al limbii franceze, constituind o desfătare intelectuală pentru învățați care nu mai pot înțeli altundeva această comoară a unui vocabular altfel pierdut. Tipărit împreună cu majoritatea textelor ebraice ale

(Continuare în pag. IV-a)

TRIBUNALELE RELIGIOASE MOZAICE

În secolul al II-lea al erei noastre, pentru a se asigura respectul legilor și al religiei au fost înființate tribunalele purtând numele de Sanhedrin. Aceste instanțe aveau o procedură mult mai complexă decât cea din epoca anterioară, în care fiecare grup de 10 oameni avea în fața un credincios investit cu puteri de judecator. Sanhedrinul a fost înființat sub domnia lui Ioan Hircan, având sarcina de a împărți dreptatea și de a interpreta legile biblice.

Curtea supremă cuprindea 71 de membri, purtând denumirea de Mare Sanhedrin. Tribunalele de mai mică importanță erau formate din 24 de membri și au fost înființate pretutindeni unde se aflau cel puțin 120 de familii. Mai târziu, în evul mediu, aceste tribunale locale erau formate din trei judecatori și funcționau în localitățile care aveau maximum 120 de familii.

Membrii Marelui Sanhedrin reprezentau toate clasele sociale, clerul, comerțanții, învățătorii. Oricine putea face parte din tribunalele civile, dar când era vorba de delict criminal, numai preoții puteau judeca. (Tosefatan Sanhedrin IV-7).

Curtea supremă era autorizată să pună de acord principiile religiei cu necesitățile momentului. Când romanii au cucerit Iudeea, nu au mai rămas în jurisdicția tribunalelor decât probleme religioase, singurul domeniu unde jurisprudența lor era recunoscută. Ea fu total abolită după distrugerea Ierusalimului și dispariția statului iudaic.

În evul mediu, rabinul (rav) căpăta dreptul de a acționa ca „daian” (judecător), de a arbitra conflictele și de a-și numi proprii săi jurați. De fapt, întotdeauna, dar mai ales în epoca cruciadelor, evreii considerau drept o datorie de a menține problemele strict iudaice în afara competenței tribunalelor laice. Dar în curând magistratul laic luă locul deținut

de „Rav” și la începutul evului mediu obțin dreptul de a aplica pedeapsa flagelației.

Se instituiseră obiceiul de a se anunța în fiecare sâmbătă sentințele în procesele religioase judecate de instanță. Interesul manifestat față de această procedură fu considerabil. Codul lui Iosif Caro (Sulhan Aruh, Hoșen Mișpat) compilat pe la mijlocul secolului al XVI-lea a devenit codul religios al iudaismului. Legile pe care le făcu cunoscute erau accesibile marelui public și aplicate de către tribunalele locale. Un alt autor al epocii, Simon ben Zemaș Duran, din Alger, compuse regulamentele (Tekanot) care fură larg acceptate. Acestea se referă mai ales la chestiunile familiale și ele prevăd că problemele de divorț trebuiau judecate de tribunale locale.

În Europa răsăriteană, evreii au avut mult timp „Consiliul celor patru ținuturi” (Vaad Arba Arațot) ca instanță religioasă și această recunoaștere dură până în secolul al XIX-lea. Comunitățile își alegeau rabinii care reglementau conflictele civile. Aceștia aveau puteri largi, favorizând dezvoltarea spiritului de disciplină și ascultare față de Lege.

În 1806, din inițiativa lui Napoleon a fost convocat în Franța un sanhedrin de 71 de membri pentru a dezbată și soluționa probleme religioase, adaptându-le însă legile statului.

Consistorii menite să se ocupe de problemele sinagogilor și activității sociale, au fost înființate în Olanda în 1789, la Wurtemberg în 1828, în Belgia în 1831, în Alger în 1840, în Danemarca tot în 1840 etc.

În Anglia, Austro-Ungaria și unele state germane, marele rabin numea pe daian, ale cărui hotărâri angajau comunitățile și erau confirmate de regulă de către tribunalele laice. E de la sine înțeles că nici o decizie nu putea să fie în contradicție cu legile statului.

Înțelepții din Spania

Printre elevii lui rabi Nissim Girondi (Ran) se afla rabi Itzhak Bar Sešet (Ribaș), rabin la Saragosa, care a devenit cunoscut ca șeful evreilor din Spania. Deciziile și responsele sale erau acceptate și în alte țări. După masacrele îngrozitoare din anul 1391 Ribaș a părăsit Spania, stabilindu-se în Algeria, unde a fost recunoscut de autorități ca șef rabin. După moartea sa, în funcția de șef rabin al Algeriei a fost numit rabin Simon ben Tzemah (Rașbațz) din insula Majorca, Rașbațz era un mare erudit al Torei, avea teinice cunoștințe medicale, precum și în domeniul literaturii religioase catolice. În cartea sa „Scutul strămoșesc” el respinge argumentele călugărilor îndreptate împotriva iudaismului.

Studiul filozofiei către sfârșitul perioadei existenței obștei evreiești în Spania era cu totul diferit de perioada de început. Acum se studia nu

din dorința de a cerceta și a găsi adevărul. Sarcinile filozofilor evrei erau acum de a apăra iudaismul de atacurile călugărilor catolici, care urmăreau să-i convertească pe evreii din Spania. Filozofii din această perioadă au primit cartea „Călăuză rătăciților” a lui Rambam ca o operă filozofică ce necesit clarificări. Așa a considerat și gramaticul-filozof rabi Itzhak ben Moșe Halevi, denumit „Eifodi”, iar după el Don Itzhak Abrabanel, autorul unei cărți de interpretare a „Călăuzei”. Rabi Hasdai Kreșkaș (mort în anul 1410) a scris cartea de filozofie originală „Lumina Domnului”, în care respinge metoda lui Rambam. El susține că nu poate exista vreo apropiere între filozofia grecească și credința în Tora și în mod deosebit subliniază opoziția dintre cărțile lui Aristotel și credința noastră.

BRIT IVRIT OLAMIT

Gițiți în pagina a 12-a textul în limba ebraică.

Transferat la Suceava ca rabin, a predat la acest liceu religia mozaică de la anul școlar 1894/95, până la moartea sa.

Blind și modest din fire, înzestrat cu o cultură superioară, a stăruit să sâdească în sufletele elevilor săi principii de adevărată umanitate, dându-le totodată în persoana sa cel mai ales exemplu.

Prin aceste calități distins și-a asigurat iubirea și stima elevilor săi și recunoștința școlii.

Preot MIHAI BOCA

LUMEA LUI RAȘI

(Urmare din pag. 1-a)

Bibliei, comentariul lui Rași prezintă aceeași calitate de concizie și precizie ca și comentariul său la Talmud. Nu este întâmplător că prima carte ebraică tipărită (1475) a fost popularul comentariu al Bibliei făcut de către Rași.

Influența exercitată de Rași asupra a nenumărate generații de studioși evrei este incalculabilă.

Evreii așkenaziți au o tradiție poetică ce pornește înapoi spre modelele inițiale care s-au dezvoltat pentru prima oară în Palestina bizantină din secolele VI și VII, fiind ulterior simplificate în Italia. Cunoscută sub numele de piut, această poezie posedă elemente poetice ca rimă, metaforă și limbaj evocator, însă exclude metrul. Fiecare poem are de asemenea un nume acrostih, numele poetului fiind scris cu primele litere ale versurilor din prima strofă.

Poezia așkenazită din această perioadă avea un conținut aproape exclusiv liturgic și religios. Temele ei provin din două surse: literatura talmudică-midrășică și situația evreilor din regiunea respectivă

franco-germană. Din prima sursă, poezii aceștia au cules material haladic (juridic) și ugadic (fabulații), prelucrându-l și transformându-l în compoziții poetice cu scopul de a edifica și inspira. Din aceste compoziții răzbate ecoul mândriei naționale și accesul dobândit cu ușurință la liturgiile diferitelor comunități.

Sub presiunea prigoanelor și a vremurilor de restriște, poezii au recurs la *Seliha* (poemul penitențial) pentru a exprima tânguirea și protestul evreilor așkenaziți. *Seliha* a fost transformată într-o compoziție profund emoțională. Înălțându-se situația mizerabilă a evreilor, implorând ajutorul divin.

Evreii din Așkenaz au dat nenumărați poeți liturgici, unii dintre ei dedicându-se exclusiv poeziei sacre. Majoritatea însă erau învățați talmudiști sau biblici care scriau doar ocazional asemenea lirică.

Literatura creată de evreii așkenaziți în decursul secolelor X și XI oglondește o viață evreiască prosperă și activă din punct de vedere cultural. Așkenazul a fost un centru de fermentație culturală evreiască care a dat roade literare ca adevărat reprezentative ale spiritului iudaic.

NORMAN M. BRONZNI

BRUNO BRAUCH ש"י

ransebeș, Lugoj și Reșița și-au trimis de asemenea reprezentanții.

Federația Comunităților Evreiești Mozaice a fost reprezentată de d. Daniel Segal.

Serviciul divin a fost oficiat de d. prim-rabin dr. Ernest Neumann, care a rostit apoi elogiul dispărutului. „Toată viața sa a fost călăuzită de dragoste: a iubit cîntețul; a iubit omul; a iubit obște; a iubit țara. La rîndul său, s-a bucurat de stima și dragostea tuturor celor care l-au cunoscut”.

În numele Federației Comunităților Evreiești Mozaice și a Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen, d. Daniel Segal, a adresat un ultim salut dispărutului.

Au mai luat cuvîntul d-ii: Ludovic Rado, secretarul comunității din Timișoara; Victor Balosz, din partea enoriașilor templului Cetate și Ladislau Biederman, în numele delegațiilor comunităților din orașele Arad, Lugoj, Reșița și Caransebeș.

DECESE

În perioada 26 mai — 10 iunie 1972, în cîmîntirele Comunității evreilor mozaice din București au fost înhimate următoarele persoane: Boldenstein Moritz (72), Labirint 127; Mane Leizer (70), șos. Bercești 32; Schwartz Leiv (83), cal. Dudești 50; Leibovici Gizela (61), Sachelarie Visarion 12; Fișman Moise (65), str. serg. Levordă Ion 8; Mărculescu Clara (85), Lărnăriei 132; Urseanu Bela (67), Puișor 28; Bar Bruno (70), bd. Gh. Dej 9; dr. Vexler Leib (78), Filiiți 10; Lebel Alexandru (83), bd. Gh. Dej 24; dr. Gruenberg Israel (69), șos. Colentina 10; Aroneanu Elvira (54), Popa Soare 10; Wolfensohn Iza (46), intr. Horbotei 6; Hertzberg Toni (99), Lobusului 4; Raichman Adolf (81), Dristor 97; Wiesner Ecaterina (68), Piața Amzei 15; Wolf Osias (79), Ceaikovski 15; Pinkas Leia (86), Schitu Măgureanu 3; Tamim Adela (86), Str. Crîngului 7; Focșăneanu Wolf (67), Arieșului 17; Cristian Henry (82), maior Avram Zenovie 6; Merlaub Cecilia (88), Schitul Maicilor 18.

Un public numeros a luat parte la ceremonia înhării, care a avut loc în ziua de 8 iunie a.c. Ca o expresie a bunelor relații interconfesionale și ca un ultim omagiu adus defunctului au ținut să fie prezenți reprezentanții celorlalte culte religioase din oraș. Comunitățile evreiești mozaice din Arad, Ca-

Vizita în S.U.A. a Eminenței Sale

(Urmare din pag. 1-a)

partea bisericii metodiste: părintele Donald S. Campion, redactor-șef al ziarului „America”, reverend Thurston Davis, în numele Conferinței episcopilor catolici din S.U.A. etc. Au luat parte ambasadorul Republicii Socialiste România în S.U.A., d. Corneliu Bogdan și ambasadorul Republicii Socialiste România la ONU, d. Ion Datcu.

Eminența Sa a mulțumit tuturor pentru prietenia și frățietatea cu care a fost întâmpinat, subliniind că aceasta constituie o contribuție la întărirea legăturilor de prietenie între poporul american și cel român. (În numărul viitor vom publica textul discursului d-lui Șef-rabin.)

În seara aceleiași zile d. Șef-rabin dr. Rosen a avut o lungă întrevedere cu rabinul Schneersohn „Lubavicer Rebe”, marele corifeu al lumii hasidice contemporane. Rabinul Schneersohn a subliniat rolul preponderent ce-l joacă d. Șef-rabin dr. Rosen în viața religioasă evreiască din zilele noastre și a exprimat un vibrant omagiu și o mișcătoare binecuvîntare pentru d. Șef-rabin.

Vineri 9 iunie a.c., d. Șef-rabin a luat din nou cuvîntul la ședința comitetului „Governing Council” al Congresului Mondial Evreiesc, prezentînd o expunere a activității Federației Comunităților Evreiești Mozaice din România și a marilor libertăți religioase de care ne bucurăm. Președintele acestui comitet, dr. Joachim Prinz a mulțumit d-lui Șef-rabin, și a elogiat munca ce o desfășoară, personalitatea d-sale, subliniind prestigiul de care se bucură.

Seara, d-na și d. rabin Arthur Schneer au oferit în locuința d-lor, o recepție în cinstea d-lui Șef-rabin. Au luat parte ambasadorul Israelului d. M. Rivlin, șeful partidului național-religios din Israel, Rafael, numeroase personalități din lumea culturală, religioasă și financiară din S.U.A.

Sîmbătă 10 iunie Eminența Sa a rostit predica de Șabat în fața unui numeros auditoriu la templul „Zichron Efraim” din Park Avenue, fiind salutat cu cuvinte de deosebită cinste de către rabinul Arthur Schneer.

Duminică 10 iunie a.c., d. Șef-rabin a acordat o interviu postului de radio american WEWD. În aceeași zi d-sa a avut o prietenească întrevedere cu d. rabin Z. Portugal (Sculener Rebe) și a participat la oficierea cununiei religioase a fiicei d-lui rabin Hershel Schechter.

În aceeași seară d. Șef-rabin dr. Moses Rosen a părăsit S.U.A., înapoiindu-se spre București.

Ambasadorul României în S.U.A., Corneliu Bogdan, Congresmanul Koch, senatorul Ribikof, Șef-rabin dr. Rosen, congresmanul Rosenthal, dr. Edelsberg, reprezentantul Bnai Brit;

דער רומענישער אמבאסאדאר פון די פאראייניקטע שטאטן, קארנעליו באגדאן, קאנגרעסמען קאך, סענאטאר ריביקאף, רב הכולל, דר. דוד משה רוזן, קאנגרעסמען ראזנטאל, דר. דעלעסבערג, מאַרטינער פון בני ברית.

Vizita la Glasgow

În drum spre S.U.A. d. Șef-rabin dr. Rosen a întrerupt călătoria la Glasgow.

În ziua sosirii d-sale, la 31 mai 1972, a avut loc o recepție oferită de Consiliul reprezentativ al Comunității din Glasgow. Au luat cuvîntul spre a saluta pe d. Șef-rabin, președintele acestui consiliu, Harry Crivan. D. Șef-rabin dr. Rosen a prezentat o expunere asupra Comunității evreiești din România.

A doua zi, la 1 iunie a.c., a avut loc în templul „Queens Park Congregation” un serviciu divin de Hazcara în memoria lui rabinul Bereha (Betty) Gottlieb ע"ה soția prim-rabinului Scoției, dr. Wolf

Gottlieb, sora d-lui Șef-rabin dr. Moses Rosen.

Au luat cuvîntul robind egiului defunctei: rabinul M. D. Dryan din Glasgow și rabinul comunității din Edinburg, dr. J. Weinberg.

O mare mulțime de enoriași a participat într-o atmosferă impresionantă la evocarea calităților distincte ale defunctei. Sîmbătă 3 iulie a.c., congregația „Queens Park” a oferit un Kidus în cinstea oaspetelui, la care d. Șef-rabin dr. Rosen a fost salutat de președintele G. K. Copland.

Cu Ithak Korn, deputat în parlamentul Israelului, la ședința lui Governing Council din New-York.

מיט יצחק קארן, דעפוטאט אין כנסת, אף דער יוצונג פון גאווערנינג קאנסיל פון ניו-יארק

AMINTIRI DIN VIAȚA LITERARĂ

(Urmare din pag. 1-a)

„Vremurile au vremuit” — cum spune cronicarul — și cîntă, la vârsta de șaisprezece ani am intrat corector la *Gazeta ilustrată*, pot afirma că proorocirea lui moș Oișie s-a adeverit: am încercat, din plin, voluptatea cunoașterii operelor majore ale literaturii universale. Și de cîte ori îl înfîlneam pe bătrîn, căruia îi strecuram, timid, cîțiva lei în mînă, de ațitea ori mă întreba:

— E, acu' nu vrei să-mi povestești tu mie?

— Nu vrei, așa-i că nu vrei? Ce să-i spun rabei bătrîne, gîndesti, de ce să mai pierd vremea cu un amărît nepuținător?

La vorbele astea, mă simțeam adîncînc duioșut și cu greu îmi reprimam lacrima.

— Nu, nu așa, moș Oișie, am să-ți povestesc multe! Ai auzit de Eminescu? N-ai auzit! Stai să-ți citesc ceva din el, adică să-ți recit, pentru că unele poezii le știu pe din afară. Uite, să zicem „Luceafărul”.

— Ce-i aia „recit”? Voia să știe moșul. — Cum să-ți spun, mă simțeam stîngerit de întrebare, a recita însemnează a spune o poezie — da' altfel...

— Pricep, cu un fel de căldură, nu? Ca actorii!

— Mda!

Moș Oișie a ascultat cu multă atenție *Luceafărul* și la urmă și-a șters, cu o batistă cît un prosop, ochii:

— Frumos, a rostit ca în vis, a fost foarte frumos! Am să învăț și eu poezia pe din afară.

Acest bătrîn, boen tîm crescut pînă în tîlpi, care a iubit florile, păsările, cîinii, poveștile, acest vagabond cu suflet curat, mi-a luminat, din cînd în cînd, copilăria — trista, cumplită mea copilărie.

Pe moș Oișie l-am descris, așa cum mi s-a înfățișat după decenii, în romanul „Calea Văcărești”.

II

În 1915 lumea se afla în al doilea an al primului război mondial.

Adolescent, mă luptam cu toate greutățile posibile: mă mult flămînd decît sătul, mă mult dezbrăcat decît înfîlțit, trăiam numai cu hașul visurilor.

Librăria de pe vremuri, *Socec*, înființase undeva, pe un bulevard central, o bibliotecă publică.

Acolo îmi făceam veacul. Mă adînceam în paginile cărților și ale revistelor și uitam de toate amărăciunile pe care viața mi le oferea cu ațîta dămie. Acolo am continuat să mă plimb pe latitudinile poeziei eminesciene și a prozei lui Sadoveanu, acolo am aflat, din traduceri, de imensele comori ale literaturii franceze, engleze, italiene... Dorind să-i cunosc în original pe scriitorii francezi, m-am străduit să le învăț singur limba. (Germana o cunoșteam destul de bine). Am reușit să iau contact cu lumea (fascinantă lume!) a lui Balzac, cu rafinamentul prozei lui Flaubert, cu subtilitatea operii lui

Anatole France. Pe un fost profesor al mele de limba română, din primare — Georgescu pe nume — n-am să-l uit niciodată. Era un bărbat în primăvara vieții, înalt, subțire (în toate felurile subțire), de o blîndete feminină, timid, surzător Avea o voce catifelată, caldă, prietenoasă.

Mi-l amintea pe moș Oișie, trecut în împărăția umbrelor, — mi-l amintea în fel și chip: era tot atît de blînd, tot atît de înțelegător al zbuciumatului adolescent care eram, fîmofet de literatură. Era acest profesor tot atît de prietenos cu mine, în pofida vîrstei care ne despărțea. El a înțins spre mine puntea de aur a afecțiunii și cînd mă ruga să-l conduc acasă, nu înceta să-mi dea sfaturi.

— Citești, dragul meu, tot ce-ți cade în mînă, acolo, la *Socec*. E bine, îmi spunea, dar mai bine ar fi să-ți organizezi lectura.

Și profesorul îmi deschidea ferestrele spre universul literar al lui Dostoevski, al lui Tolstoi, al lui Dante, al lui Shakespeare. Avea obiceiul să mă întreb ce scriu și cînd i-am arătat un fel de poem în proză (o evocare a mamei, moartă cu cîțiva ani în urmă) mi-a strîns mîna, nu ca unui băiețandru, ci ca unui bărbat și mi-a spus:

— N-am nici o obiecțiune. E o bucată bună. Continuă!

În acel an (1915) l-am înfîlțit într-o zi chiar la biblioteca *Socec*. Cerceta o colecție a revistei *Convorbiri literare*.

Dintr-o privire a înțeles de ce, în condițiile existenței mele precare, n-am putut urma școala.

— Nu-i nimic, m-a conșolat, ai să te instruiști singur. Văd că reușești să-ți însușești și limbile străine. Apoi a scos din servietă o traducere în românește (un fragment) din Homer. El a tradus-o.

— Și pe greci, și pe latini s-ar cuveni să-i cunoști! Uite asta-i un fragment din *Iliada*.

În tăcerea bibliotecii, pe șoptite, după ce a citit cele cîteva pagini, mi-a făcut un adevărat curs de literatură greco-latină.

Acestui sublim Georgescu îi datorez faptul că am luat contact cu frumusețile perene ale literaturii, dramaturgiei și filozofiei clasicii greci și latini.

Aveam pe-atunci șaisprezece ani. În afară de textele ebraice (Biblia și diverse tratate) pe care le-am studiat din rivna tatei, oboseam nopți întregi în tovărășia cărților de literatură. Nu mă mulțumeam numai cu cele aflate la *Socec*, primeam, cu adîncă recunoștință, beletristica pe care mi-o împrumuta fostul meu profesor Georgescu.

Într-o zi și-a luat rămas bun de la mine. Înalt, subțire, blond, surzător, părea încarnarea blîndetei, a omeniei. Pleca — nu-mi rădăc aminte undă.

De-atunci (sînt din ziua aceea cincizeci de ani și mai bine) nu l-am văzut. Dar nu l-am uitat. Ca și bătrînul Oișie, figura profesorului Georgescu mi-a înfrumusețat din cînd în cînd zilele (atîmterii sumbre) ale copilăriei și ale adolescenței...

Un prînz în Iudeea antică

(Urmare din pag. 1-a)

Îi se pare mîncarea, oprește-te la timp”. Un erudit din secolul al III-lea, Ulla, menționează zicătoarea: „Cine mîncă carne grasă va fi în curînd inoportunitat de către creditorii, dar cine se mulțumește cu legume va putea oricînd să apară nestînjinit în piața publică”.

Un învățat din secolul I e.n., rabi Elazar ben Azaria, ne oferă o imagine a modului de viață din acel timp, legat de starea materială a fiecărui. El recomandă: „Cine are o mana (monedă veche) să-și cumpere jumătate de kg de legume; cine posedă zece mana, să-și cumpere jumătate de kg de pește; cine are 50 de mana să-și cumpere 1 kg de carne, iar cine are 100 de mana, poate consuma zilnic carne”.

În ce privește orele de masă, în Iudeea se mîncă de două ori pe zi: dimineața și seara. Masa de dimineață era considerată cea mai importantă. Astfel un înțelept talmudic îi sfătuieste pe contemporanii săi: „Scală-te de dimineață și mîncă; vara din cauza căldurii și iarna pentru a suporta frigul, căci, după cum sună proverbul: „Nici 60 de alergători nu-l pot ajunge pe acela care a mîncat de dimineață”.

În legătură cu cumpătarea se cita următorul proverb: „Pînea mîncată de dimineață cu puțin sare și o cană de apă, combat 83 de boli”, iar despre cei care nu aveau o oră precisă pentru masă se spunea: „Sînt ca găinile, care scormonesc tot timpul”. Hrana trebuia aleasă în raport cu vîrsta, de aceea se spunea: „Tîmărului pîine, bătrîmului ulei, iar copiilor miere”.

În regimul alimentar al strămoșilor noștri vinul consumat cu moderație era prețuit. Se spunea: „Pînea te satură dar nu te înveselește”, pe cînd vinul te satură și te înveselește”. De obicei, se consuma amestecat cu trei părți apă. Consumul de apă era foarte recomandat, chiar și după băuturi alcoolice, iar după apă puțină sare. De la rabi Chia a rămas înviațura, citată de Raba: „După fiecare mîncare, ia puțină sare și după fiecare băutură înghite puțină apă și nu vei suferi de nici o boală”.

Alte proverbe se refereau la mestecatul cu grijă, de pildă: „Mestecă mai bine cu dinții și vei resimți în călcie”, adică vei deveni mai puternic, sau „Cine zăbovește mult la masă își prelungește zilele”.

„FILANTROPIA“ UN CIMITIR EVOCATOR DE CULTURĂ

CĂRTURARI, OAMENI DE ȘTIINȚĂ

O evocare de MARIUS MIRCU

Am evocat pînă acum, la „Filantropia“, slujitorii de cult, fruntașii obștei, oamenii de bine, eroii, martirii.

A venit rîndul oamenilor de știință.

...Nimeni nu pleacă pe lumea cealaltă cu averea sa, nici bogatul și nici înțeleptul. Cunoșcînd ce-i nemurirea, înțeleptul n-a căutat oeva statornic printre lucrurile nestatornice. El continuă să trăiască nu numai dincolo de viață dar dincolo de mormînt, printre noi, cei vii. Li întîlnim la tot pasul, ei nu ne părăsesc dacă nu-i părăsim. Să ni-i reamintim.

ENCICLOPEDISTUL

Printre oamenii de știință din cimitirul „Filantropia“ strălucesc enciclopedistul și gînditorul dr. Iuliu Barasch (1815—1863), „autorul multor opere ebrae, române și germane“ (inscripție pe mormînt).

Iuliu (Iehuda) Barasch fusese înmormîntat în cimitirul „Sevastopol“, dar în timpul celui de al doilea război mondial, cînd cimitirul a fost desființat, a fost printre cei cîțiva „salvați“: a fost transferat la „Filantropia“ unde îl găsim în primul șir din stînga.

A trăit numai 48 de ani („a lucrat prea mult și asta e cauza morții sale premature“ — inscripție pe mormînt) dar cite n-a făcut!

A urmat studii talmudice, după care s-a dedicat medicinii. Medic de carantină la Căldărași, medic al județului Dolj, profesor de științe naturale la Colegiul național „St. Sava“ din București, la școlile: militară, de agricultură, la cea silvică, profesor de istorie naturală și de fiziologie comparată la Școala Chirurgicală (Școala de medicină și farmacie) din București, „unul din principalii organizatori ai medicinei românești, alături de C. Davilla“ („Dicționar enciclopedic român“, Edit. Politică). A întemeiat primul spital de copii din București (actuala clădire a Teatrului Barasch) pe care l-a condus pînă la moarte și l-a asigurat și după moarte, lăsîndu-i o mare sumă de bani.

Popularizator al științelor naturii și al medicinei, a publicat trei volume „Minunile naturii“ (conversații despre fizică, chimie și astronomie) și a întemeiat (1856) prima revistă de popularizare, „Isis-Natura“, care a deschis tineretului școlar gustul pentru citit și pentru studiul științei. „A adus contribuții deosebite la crearea limbii științifice române căci a fost cei dintîi care a predat în românește istoria naturală“ (prof. Ulyssede Marsillac).

A alcătuit multe manuale școlare: Curs de igienă populară, Manual de botanică silvică, Istoria naturală (volumele Zoologia, Botanică, Mineralogia), a publicat lucrări științifice originale, a tradus lucrări științifice din limba franceză.

A întemeiat în București prima școală modernă a evreilor (1852) cu limba de predare română. A întemeiat (1857) și condus ziarul „Israelitul Român“, redactat în română și franceză. A realizat în limba ebraică o operă filozofică de mari proporții: „Otzar Chochma“ (Tezaurul științelor), enciclopedie a științelor filozofice, în mai multe volume, din care o parte a apărut la Viena.

„Cea mai enciclopedică inteligență a vremii, de prin tinuturile acestea“ (Barbu Lăzăreanu).

„Concepțiile lui Iuliu Barasch indică, neîndoielnic, un progres al gîndirii științifice în ara noastră“ („Istoria gîndirii sociale și filozofice în România“ — 1964, Editura Academiei).

VETERANUL SCRISULUI

„Aci odihnește Moses Schwarzfeld, cărturarul care și-a închinat viața neamului

său, 1857—1943“ indică o inscripție pe un mormînt din primele rînduri, în stînga, în spatele cișmelei de la intrarea în cimitir. Este o formulă obișnuită dar în ce privește „odihna“, era, într-un fel, binevenită pentru neastîmpăratul și fecundul folclorist, istoric și ziarist în vîrstă de 86 de ani!

„Veteranul scrisului evreiesc în România“ a debutat cu schițe literare în „Revista Israelită“ a lui E. Schwarzfeld și la „Buciumul Român“ al lui Th. Codrescu. A fost fondatorul societății istorice „Iuliu Barasch“ și a dirijat „Analele“ acestei societăți, a redactat „Anuarul pentru Israeliti“ (citat de N. Iorga în a sa „Istoria evreilor în țările noastre“) unde a publicat studii folclorice și istorice, nuvele, schițe cu privire la evreii din România. Așa cum arată S. Podoleanu în „Contemporanul“ lui Ioan Nădejde, în „Revista Olteană“ a lui Traian Demetrescu, în „Sezătoarea“ lui Artur Gorovei, în „Arhiva științifică și literară“ din Iași a publicat studii critice despre poezia populară română, studii de folclor și polemici literare. A adunat și editat într-un volum, Cărțile lui Cilibi Moise. A publicat o lucrare monumentală despre viața și opera dr. Iuliu Barasch, „model de biografie istorică“. A adunat o bogată colecție de proverbe, ghicitori, anecdote și zicale. A publicat numeroase cărți și broșuri: cercetări istorice, de folclor, critice, traduceri etc. A colaborat la numeroase publicații. A fost secretarul spitalului „Caritas“.

A m lăsat la urmă altă operă a sa, săptămînalul „Egalitatea“ pe care l-a înființat în 1890 și a cărui povară redacțională și administrativă a suportat-o singur zece de ani, punînd la dispoziție, „cu regularitate matematică“, o publicație „plină cu material despre viața evreiască de aci și de peste tot, în toate domeniile, cu puținele ei bucurii și nesfîrșitele ei necazuri“, și care și azi constituie un document de valoare al vremurilor.

„A stat 70 de ani de muncă și luptă în centrul vieții neamului său, al cărui crinice a fost pentru ad chema la conștiință și la respectul de sine, și al cărui cercetător a fost în rostul pe care l-a avut pe meleagurile românești în veacurile din urmă... A căutat să pătrundă prin negura vremurilor, cercetînd acte și documente, hîrtii vechi și uitate, pe care le-a pus să vorbească...“ (Horia Carp).

...După care a pornit să se odihnească.

ALȚI ISTORIOGRAFI

Un alt istoric, Pineles, ne este amintit prin mormîntul mamei sale, Rachel Pineles (1874—1967).

Și încă un istoriograf (acesta și jurist): Josef B. Brociner (1846—1918) fratele colonelului Brociner. Președinte al Comunității israelite din Galați, președinte al consiliului central al Reprezentanței evreilor pămînteni, a publicat numeroase studii despre evreii din România, între care „Chestiunea israeliților români“ care a suscit multe discuții.

ȘIRAG DE POPULARIZATORI AI ȘTIINȚEI

După Iuliu Barasch a urmat, în țara noastră, un lung șir de popularizatori ai științei, între care și numeroși evrei.

Profesorul dr. David Roman-Rotman (1885—1927) este unul dintre aceștia. Geolog, mineralog, asistentul școlii de mineralogie, cristalografie și petrografie al Facultății de Științe din București alături de Școala Politehnică. A publicat mai multe studii de specialitate între care: „Bibliografia geologică a României“ (în colaborare cu prof. Al. Codarcea), „Studii petrografice în Yemen“, „Curs de mineralogie și rocă“ etc.

Popularizator al științei, prin colaborările sale la publicațiile „Natura“, „Revista științifică V. Adamache“, „Minuniele Naturii“ dar mai ales ca director (1924—1927) al răspînditului „Ziarul Științelor și al Călătorilor“ (editura ziarului „Universul“).

A întemeiat și a condus Asociația asistentilor universitari.

În cimitirul „Filantropia“ găsim și alți popularizatori ai științei, găsim în primul rînd pe cel mai activ și mai pasionat, pe doctorul Sigmand-Sigma (Mayer Rudolf, 6 ianuarie 1870-7 ianuarie 1941). Cum să nu ne amintim cu emoție de acest om (la o sută de ani de la naștere, la treizeci de ani de la moarte) în fața monumentului luminat de o fotografie atât de vie!

Dr. Sigmand a practicat medicina în București, și a scos una dintre cele mai vechi reviste de medicină popularizată: „Sănătatea și Viața fericită“ (70 de ani de la apariția ei — 1901) pe care a condus-o neîntrerupt, vreme de 40 de ani. Cu o influență recunoscută împotriva leacurilor băbești și a superstițiilor, de mare folos obștei, a luminat generații întregi. Un adevărat almanah lunar de cunoștințe și de sfaturi. Dr. Sigmand este și autorul cărții „Ce a scris nenea doctorul pentru copilașii cuminți“ (30 de povești).

Cum de a putut îngriji singur de o asemenea revistă, redacțional și administrativ? Pentru că n-a fost singur: soția a împărțit cu el toată munca!

Regele Solomon, în „Cîntarea Cîntărilor“, vorbește despre iubita lui ca despre „sora lui desăvîrșită“, sugerînd strînsă afinitate a perechei căsătorite parcă „din naștere“, alcătuiind „o singură ființă“. Așa au fost și soții Sigmand (i-am cunoscut la ei acasă), așa au rămas și dincolo de moarte, în mormîntul „umăr la umăr“, cei care, printre zece de mii de răspunsuri și de sfaturi adresate cititorilor, făceau și asemenea considerații ori recomandări (le-ai spune compilate din Talmud):

„Omul necăsătorit e considerat ca o ființă fără adăpost, fără cămin; Evită să-ți faci soția să plîngă căci Cel de Sus numără lacrimile femeilor; De unul singur, nici în rai nu e bine; Nu-ți irosi viața, nu te purta de parcă ai avea de trăit o mie de ani; Norocul îi ajută pe cei curajoși, precuți, harnici; Oricine face, la locul său de muncă, oricît de umil, tot ce-i stă în putință, contribuie cu ceva ca să lase lumea mai bună decît a găsit-o; Iubește-l pe cel care te ceartă (te critică) și urăște-l pe cel care te laudă; primul te ajută să te desăvîrșești, al doilea te ajută să te îngîmfezi; C-ne pe lumea aceasta vindecă gîze, păsări, fiare și sărmani? Aceștia nici nu obișnuiesc să fie bolnavi!“

Dr. Sigmand își permitea luxul de a fi pe de-asupra și filantrop: trimetea revista și gratuit, mai ales la sate: era de ajuns ca cineva să-i scrie că nu poate plăti abonamentul.

De activitatea de popularizator a lui A. A. Luca (A. Axelrad) ne vom ocupa în capitolul următor (scriitorii).

Doctorul Samuel S. Bainglas (1893—1959) profesor de fizică și chimie și director la gimnaziul „Cultura-Max Azil“. În anii celui de al doilea război mondial, profesor la Colegiul pentru studenții evrei. Asistent la Facultatea de medicină din București. Membru și secretar al Institutului de Cultură și lingă templul Coral. A fost și un harnic popularizator al științelor. A ținut prelegeri și a publicat numeroase lucrări despre (la începuturile acestora) razele x, telegrafia fără fir, radiofonia, filmul sonor etc., în „Biblioteca pentru toți“ și în altele. Președinte, între cele două războaie, al Asociației generale a studenților evrei, membru în comitetul de redacție al revistei „Harmonea“, a colaborat la zărele: „Reșterea“, „Știri“, „Curierul israelit“, „Gazeta evrească“ etc.

CÎȚIVA SAVANȚI

Un monument ne aduce în prezentă și pe astronomul și publicistul B. V. Vermont: Emília B. Vermont născută Brociner (1853—1890).

Aminteam de Colegiul pentru studenții evrei; iată un alt titular de catedră, inginerul Maximilian Marcus (1870—1956),

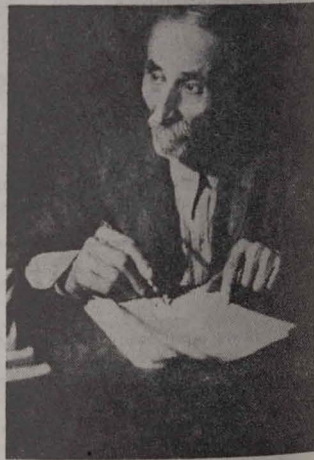
PATRU FIGURI PROEMINENTE

Filozoful I. Brucăr

Naturahstul Iuliu Barasch

Istoriograful Moses Schwarzfeld

Geologul David Roman

profesor de statică și rezistența materialelor. Director al Serviciului de Construcțiuni de pe lângă Societatea centrală de construcțiuni și lucrări publice, a ridicat multe clădiri de seamă, în București, Iași, Galați, Sinaia, Olănești etc. Publicist de valoare, a colaborat atât la publicațiile de specialitate (din țară și din străinătate) cât și la presa evreiască. A fost unul din susținătorii templului coral.

În rîndul 2 din dreapta al cimitirului, am dat de prof. dr. Arno Kahane cu părinții și cu fratele său, dr. Samuel Kahane.

Matematicianul Arno Kahane (1907—1965) șeful catedrei de matematici de la Facultatea de chimie (Universitatea din București) a fost și un fiu devotat al obștei evreiești. A publicat apreciate studii de specialitate ca de pildă „Introducere în teoria congruențelor de drepte” în „Biblioteca Societății de Științe matematice din R.S. România”.

ȘI CÎȚIVA JURISTI

Ne vom opri acum la cîțiva juristi, nici aceștia nu lipesc la „Filantropia”.

Ziarist de seamă, colaborator la mai multe ziare, *Lupu Dichter* (Wolf) (1852—1922) a fost șef redactor la „Constituționalul” și a înființat ziarul „Independența”. A scris articole de economie politică, financiară, etc. A publicat volumele „Știința dreptului” și „Noțiunea de drept”.

Ne aflăm la mormîntul lui Ștefan Antim — A. Wechsler (1879—1944) nume care a circulat mult în presa din vremea sa (La Roumanie, Opinia, Ordinea, Lumea Israelită, Dreptul, Curierul Israelit, Curentul Nou, Noua Revistă Română, Lumea Evree, Ideia Europeană, Adam, Pandectele Române, Puntea de Fildeş, Libertatea, Adevărul literar și artistic, Revista Fundațiilor). Economist, sociolog, jurist, a publicat mai multe volume de studii (Studii sociologice, Chestiunea socială în România, Intervenționismul și tocmelele agricole, Chestiunea evreiască, Chestiunea feminină, Chestiunea țărăneasă, Capitalul mobilier, Concepția economică a dreptului, Problema rurală, Legea proprietarilor, Îndărăt spre Evul Mediu, Studii și portrete). A tradus din Heine.

Un cunoscut jurist și autor de lucrări juridice a fost și *Marco I. Barasch* (1897—1953), specializat în legislația muncitorească. Consilier tehnic al Ministerului Muncii, șeful contenciosului Uniunii Camerelor de Comerț și Industrie, inițiator, alături de C. Hamangiu, al revistei juridice „Pandectele Române”. A ținut un curs de legislație industrială și drept muncitoresc român la Școala superioară de documentare și științe administrative, publicîndu-1 în 1932 (primul curs de acest fel, din țară). A întocmit foarte multe legi supuse Parlamentului, a comentat nenumărate legi. Membru a numeroase societăți și instituții științifice române și străine, a făcut parte din comitetul de direcție al Asociației internaționale a avocaților. A colaborat la diferite reviste, cu studii de specialitate, a publicat o serie de volume.

Jurist de profesie, I. (Iosif) *Brućar* (1888—1960) — grupa C, dreapta — a rămas ca filozof, „cel mai bun cunoscător al istoriei metafizice pe care îl avem” (Lucian Blaga). Profesor de istorie la liceul „Libros” și de filozofie la liceele „Cultura” și apoi la „Matei Basarab”, directorul Institutului de cultură de pe lângă templul coral, directorul revistei „Lumea Evree”, colaborator la cele mai de valoare publicații românești și evreiești. S-a ilustrat mai cu seamă prin studiile sale din „Revista de filozofie”, „Revista generală a învățămîntului”, „Analele de psihologie” etc. și printr-un număr de volume unanim apreciate: „Încercări și studii (1919), Filozofia lui Spinoza (1930, premiul Academiei), Probleme noi în filozofie (1930), Filozofii și sisteme (1931), Discurs asupra conceptului de filozofie a filozofiei (1934), Cădemte filozofice (1934), Bergson (1935), „Logica” lui Titu Maiorescu (cu un amplu studiu introductiv, 1940), Istoria logicii românești (în manuscris).

FILOLOGUL

În cimitirul cu atîtea și-atîtea impresii, îți atrage atenția un monument: Byck / Fany (1901—1959) — Jacques (1897—1964). Pe întînsul marmorei, cîteva cuvinte: „Deux étions et n'avions qu'un coeur” (Villon). Mi s-a povestit că de cînd i-a murit soția, el obișnuia adesea să citeze un aforism talmudic: „Bărbatul moare numai pentru soția sa iar soția moare numai pentru soțul ei” (cu alte cuvinte numai soțul resimte cu adevărat pierderea soției și invers; pentru ceilalți, durerea nu e aceeași).

Este vorba de savantul filolog *Jaques Byck*, reprezentant de seamă al școlii lingvistice românești, profesor la Facultatea de litere și filozofie din București.

A adus contribuții remarcabile la progresul studiilor de limbă, concretizate în numeroase studii și articole, în primul rînd în domeniul gramaticii și al cercetă-

rii limbii vechi, cele două centre principale între care a gravitat pasiunea sa științifică. „În ultimele decenii a fost incontestabil cel mai bun cunoscător al limbii române vechi” (Al. Graur). Iată cîteva din lucrările sale: Texte de limbă veche (1930), ediția selectivă „Cuvenete den bătrîni” a lui B. P. Hasdeu (1937), „Cazanul lui Varlaam” (1943) („am rămas entuziasmat dar și uluit de modul cum ai dus la bun sfîrșit această titanică lucrare” — A. Candrea), a îngrijit de editarea în românește a operei lui Ovid Densusianu „Histoire de la langue roumaine”, a fost responsabilul colectivului de sintaxă în cadrul lucrărilor pentru elaborarea, sub egida Academiei, a Gramaticii limbii române. A realizat în colaborare cu Al. Rosetti, numeroase manuale didactice. A făcut parte din redacțiile revistelor: Adevărul literar și artistic, Viața Românească, Revista Fundațiilor, unde a publicat articole de filologie, lingvistică, folclor, istorie literară. Laureat al Premiului de stat.

A fost profesor și la liceul Libros și Liceul teoretic evreiesc.

Soția întendentului cimitirului, doamna Rosman, obișnuia să-i așeze din cînd în cînd (ca și allora, de altfel) ote o floare. Într-o zi a găsit pe mormînt o carte deschisă: „Studii și articole” de Jacques Byck, tocmai apărută (1967), la trei ani de la moarte. Pe carte, o dedicație: „Lui J. Byck care m-a învățat limba română și omenia”. Semnat: Anca Rizescu (o fostă studentă). Exemplarul a fost donat Bibliotecii Academiei Române.

CERCUL MEDICILOR

Pe medic cinstește-l înainte de a avea nevoie de el, spun înțelepții.

Medici sînt mulți la „Filantropia”. Pentru că nu numai pacienții, la un moment dat, înțetază din viață, medicii lor ostensec și ei, cînd le vine rîndul cînd nu mai pot folosi.

Am notat, aproape la nimereală, doar cîteva nume, căci tare mulți sînt cei care și-au dat viața ca s-o salveze, pe cît s-a putut, pe-a pacienților.

La 1 decembrie 1891 a avut loc în Capitală o înmormîntare care multă vreme a folosit drept termen de comparație: pe bulevardul Elisabeta, pe strada Brezoianu, pe strada Mihai Vodă „se îmbulzea o lume imensă de creștini și de evrei, încît circulația fu întreruptă”. Intreagă această mulțime îl conducea la locul de veci de la „Filantropia” pe doctorul Steiner.

Dr. *Sigismund Steiner* (1841—1891) fiul doctorului Benedict Steiner cel înălțat la rang de boierie de către domnitorul Barbu Știrbei, a fost medic al gardiei civile din București, medic auxiliar al primăriei, pentru combaterea epidemiilor de holeră, angînă difterică, variolă etc. iar în timpul războiului din 1877, a făcut serviciul grauit, ca medic, la spitalul pentru răniții români și tunci, de la Cotroceni. A jucat un rol esențial în înființarea și funcționarea spitalului „Caritas” unde a activat ca medic. A fost decorat cu diferite ordine române și străine.

Medicul veteran *Ph. Westfried* (1854—1920) a început prin a fi subehirurg voluntar în războiul de la 1877, la ambulanța „Înfrățirea Zion”. În care călătorește a adus imense servicii răniților, după năpraznicul asalt asupra redutei Grivița, făcînd atunci primele pansamente, „în virtutea gloanțelor rătăcite, în freagătul armelor, în vaetul răniților, a maribunzilor”. A fost înaintat pînă la gradul de lt. colonel. Cîtor și medic șef al spitalului „Caritas”, douăzeci și trei de ani medicul Primei Societăți Fraternală, președinte al Cercului medical, cîtor al societății Junimea studioasă medicală, a publicat numeroase lucrări, a colaborat la multe reviste medicale române și străine. A fost președinte al Asociației generale a israeliților pămînteni, președinte al azilului pentru bătrîni Elisabeteu...

MEDICUL SĂRACILOR

Mulți sînt cei care în cartierul evreiesc au primit titlul onorific de „medic al săracilor”. Unul dintre ei este dr. *Rubin Stein* (1866—1933), „Ștăinul” cum îl alinața populația, poate pentru că era oamnitel de statură, sigur pentru că era neînchipuit de servilabil, de glumeț, o figură în cartierul Văcărești. Se specializase în boli de femei; și puteai însă lîmîta, cînd te aflai printre sărmani? Era chemat la o femeie și îl găsea și mai bolnav pe cel care vineuse să-l cheme; iar copiii pacienței, unul tusea, altul strînuța, al treilea slăbea pe zi ce trece, al patrulea...

— Vai, domnu' doctor, spunea cîte una, am să mor!

— Știi ce-ă zis unul Shakespeare? Omul nu moare decît o singură dată! Dacă mori azi nu mai mori mîine!

Era unul din acei oameni cu deviza: Nu compătîmi, ajută!

— Cum, domnu' doctor, imi dați și medicamente pe gratis?

— Ce dau, tot al meu rămîne!

Spun înțelepții noștri că bunurile ce le dai în opere de caritate sînt singurele ce le poți socoti ale tale din toțe ce pozezi aici pe pămînt; căci la moarte părăsești tot ce ai, nu poți lua decît faptele bune.

— Cel mai important și mai greu este să dai; și dacă tot dai, ce te costă — spunea doctorul Stein — să adaugi și un zîmbet?

Și astăzi poți vedea la mormîntul său (e pentru prima dată cînd a rămas mai multă vreme lîngă draga-i soție, Antonie dr. Stein, 1878—1939) oameni oprindu-se îndelung...

ALȚI MEDICI

Colonelul în rezervă dr. *Alexandru Manolescu* (Solomon Kahane) (1867—1943) a practicat medicina exclusiv în mediul rural, a fost medic de plasă. A luptat mult pentru combaterea alcoolismului. Împreună cu soția a ținut lecții de igienă și de gospodărie la școlile satelor. În 1905 a înființat cea dintîi Societate pentru protecția pruncilor și a lehzuzelor. A colaborat cu studii la „România medicală”, la Buletinul Asociației medicilor, la revista „Sănătatea”, a publicat mai multe volume și broșuri. Societatea de istorie a medicinii i-a ales membru de onoare.

Un monument i-a fost ridicat, la „Filantropia”, de Federația Comunităților Evreiești, „în semn de recunoștință pentru activitatea socială în slujba celor suferinzi”.

Despre alt medic de la țară Bernat *Burăh Moscovici-Buftea* (a activat mult în ținuturile Buței) (1876—1958) am scris pe larg într-un articol anterior, folosindu-ne de „memoriile” sale. Amintim că la înmormîntarea sa au venit săteni din satele vecine, în frunte cu preotul lor. În biroul întendentului cimitirului, o bancă de lemn cu inscripția „Familia dr. Moscovici-Buftea”.

Dr. *Lazăr Mayersohn* (1879—1954) colonel medic în rezervă, unul din fondatorii Societății române de otorino-laringologie, secretar general, apoi președinte al acestei societăți, a fost și un frunțas al obștei sale. A colaborat la multe reviste medicale românești și străine dar și la publicațiile evreiești. Vicepreședinte al Uniunii evreilor români, fondator și secretar general al Asociației (culturale) a titraților „Unirea”.

Renumit medic a fost și dr. *Sigismund Cohn* (1880—1959) lt. colonel în rezervă. „Neobosit în slujba binelui” cum e notat pe piatra sa funerară, a creat societatea „Noua Maternitate” care a înființat spitalul modern cu același nume. A editat, multă vreme, revista „Noua Maternitate”, pentru îndrumarea mamelor. A publicat numeroase studii de specialitate, a fost și un activ popularizator științific în domeniul său. A fost președinte al Asociației studenților evrei.

Dr. *Leon Rodescu* (Rabinovici) (1881—1958) specialist în boli de nutriție, s-a distins în timpul războiului din 1913 și apoi în primul război mondial, în combaterea tifosului în armată, pentru care a fost înaintat la gradul de colonel. Medicul oficial al stațiunii Slănic-Moldova, a publicat numeroase studii de specialitate. Membru corespondent al multor societăți medicale: din Paris, Roma, Varșovia, Montreal, New-York, Bruxelles... A făcut parte din comitetul de redacție al revistelor de specialitate din țară și din străinătate. Unul din fondatorii și susținătorii cercului de titrați „Unirea”.

ȘI MULȚI ALȚII...

Oare cu aceștia, lista s-a terminat? Nici pe departe! Imi amintesc, în trecut, de dr. *M. Leon* (mort în 1959) director la „Noua Maternitate”, fost și în conducerea Comunității evreilor din București, de dr. *Șmil Copelman* (mort în 1961), dr. *Bernard Brill* (m. 1963), *Alfred Brill* (m. 1964), *Isidor Bömohis* (m. 1942), *Samoil Birman-Bera* (1871—1954), dentist *Armand Cottter* (m. 1956), lt. colonel *Avram Josef Einhorn* (m. 1929), *Iuliu Ghelester* (m. 1967), *Martin Hirsch* (m. 1944; medic și publicist, a colaborat cu articole științifice la numeroase ziare și la reviste medicale, a publicat cîteva studii medicale), *Arminiu Iaslovici* (m. 1924), *Filip Kreindler* (m. 1956), dentist *David Lempart* (m. 1917), dentist *Moritz Lempart* (m. 1926), *David Löbel* (m. 1924), *Alexandru Nestoreanu* (m. 1944; președintele Comunității evreilor din Brașla, animator cultural, a inițiat cel dintîi congres al dascălilor evrei), *Iuliu Revici* (m. 1927), *Ignatz Steinhart* (1869—1931), S. și R. *Munteanu-Galați*, B. *Frenkel* (1871—1934), S. *Baruch-Pitești* etc., etc.

Tuturcr, cîntea ce li se cuvine. Căci, cum spune Talmudul, „un părinte mai poate renunța la cîntirea ce i se cuvine, nu însă și omul învățat”!

Opt poeți israelieni în

revista „Tribuna”

IEHUDA AMIHAİ

Lui Dumnezeu îi e milă de copiii mici

„Tribuna”, săptămînal de cultură de la Cluj, a publicat în nr. său din 18 mai a.c. o pagină de poezie ebraică modernă, în transpunere românească de *Veronica Porumbacu*. În acest florilegiu au intrat: A. B. *Itzhak* („Fericiți cei ce se aseamănă...”); S. *Cernihovschi* („Soarele”); *Abraham Șlonski* („Plugarul”); *Nathan Altermann* („O noapte de vară”); K. A. *Bertini* („Scenariu de film”); *Haim Guri* („Imi pare”); *Iehuda Amihai* („Jumătate de lume”, „Lui Dumnezeu îi e milă de copiii mici”); *David Rokeah* („Abu Tor”).

Rreproducem în această pagină poezia „Lui Dumnezeu îi e milă de copiii mici”.

Lui Dumnezeu îi e milă de copiii mici de grădiniță. Mai puțin de cei care merg la școală. Și nici un pic de oamenii mari. Îi lasă în seama lor. Uneori trebuie să se țîrască în nisip arzător, ca să-ajungă la post singerind. Poate că Dumnezeu împarte harul celor care știu să-l iubească. Ocrotește ca un arbore cu umbra-i pe cei care dorm pe-o bancă. Poate că și noi le-am da odată cea din urmă para milostivă primită din mîinile mamei, pentru ca fericirea lor să ne ocrotească azi și în zilele ce vor veni

În românește de VERONICA PORUMBACU

STIRI

דיעות

SINAGOGA DE LA KLOTEN

La aeroportul Kloten din Zurich s-a inaugurat într-un cadru festiv o sinagogă pentru credincioșii evrei în tranzit pe acest mare aeroport internațional.

EDITAREA LUCRĂRILOR LUI KATZISNE

În editura Hamenora Publishing House din Tel Aviv a apărut cel de al doilea volum al operelor lui Alter Katzisne „Gesamelte Šriftn“, cu o prefață de profesorul Dav Sadan.

Katzisne a fost unul din scriitorii cei mai fecunzi ai literaturii idiș din perioada interbelică. A scris la început în limba rusă, apoi, sub influența lui Peret și An-Ski a început să scrie în limba idiș. Împreună cu soția sa, a căzut victimă a barbariei naziste.

PREMIUL IAFFA

Premiul Iaffa a fost decernat profesorului E. E. Urbach pentru lucrarea sa *Hazal Pirkei Emunot Vedeiot*, editată de Fundația pentru cercetări biblice de pe lângă Universitatea ebraică din Ierusalim. Juriul a apreciat că această operă monumentală e indispensabilă pentru oricine vrea să aprofundeze lumea spirituală a înțelepților talmudici.

UN NOU DICȚIONAR EBRAIC

Reuben Alcalay, cunoscut lexicograf a terminat de curând un nou dicționar ebraic. El este autorul altor patru dicționare, inclusiv a unor dicționare ebraic-englez și englez-ebraic. Noul dicționar cuprinde trei volume cu 1.850 de pagini și sute de cuvinte noi, ebraice și arameice, termeni științifici și tehnici, precum și expresii idiomatice.

TRIBUL LUI HADA

În Japonia a apărut o broșură cu tema: „Vechea diaspora evrească în Japonia — tribul lui Hada, influența lui religioasă și culturală“, de Ikuro Teshima. Autorul se străduiește să demonstreze că tribul Hada (sau Hata) care a venit în Japonia în

timpuri străvechi, era de origine evrească. Acesta a exercitat o puternică influență asupra vieții economice a Japoniei, prin introducerea creșterii viermilor de mătase și a țesutului. Spre a-și susține punctul de vedere, autorul folosește argumente din sfera arheologiei și analize filologice ale cînteceelor populare și legendelor tribului.

UN CITITOR AL LUI MAIMONIDE

În colecția „Biblioteca de studii iudaice“ a editurii Behrman House din New-York a apărut cartea lui Isadore Twersky „Un cititor al lui Maimonide“. Prima parte a volumului cuprinde selecții din codul lui Maimonide care tratează probleme de jurisdicție iudaică și sint mai accesibile cititorului contemporan. Partea a doua cuprinde capitole din „Ghidul rătăciților“ și din alte lucrări ale lui Maimonide, precum și o parte din corespondența marelui erudit talmudic. De un real folos pentru cititor sint notele și cuvîntul introductiv care întregesc volumul.

ANUARUL R'ABINIC

A apărut *Shana b'shana* anuarul Șef-rabinatului central din Ierusalim. Anuarul conține numeroase informații privind prescripțiile și obiceiurile religioase evreiești, precum și articole ale unor personalități rabinice de frunte.

IN MEMORIAM

În orașul Wolfsburg din R. F. a Germaniei a luat ființă o asociație care are drept scop organizarea de acțiuni care să păstreze vie memoria citorva sute de copii care au murit în barăcile din Rūhen. La Wolfsburg se găsea un lagăr, anexă al celui de la Buchenwald, unde prizonieri din diferite țări, între care și femei, erau puși la muncă de sclavi. Copiii acestora erau ținuti în barăci, în localitatea Rūhen. Cei mai mulți dintre ei au murit de foame și de boli. Una din primele manifestări ale asociației a fost o ceremonie comemorativă la mormintele a peste 400 de copii-martiri.

RESTAURAREA MONUMENTELOR LUI ESTER ȘI MORDEHAI

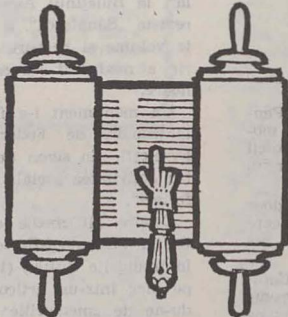
O tradiție transmisă din generație în generație indică două morminte aflate la Ecabatana, în Iran, ca fiind ale lui Ester și Mordehai, personajele principale ale Meghilei pe care o citim de Purim. Aceste morminte sint venerate de către evreii din această țară.

De curind au fost efectuate lucrări de restaurare a monumentelor ce străjuiesc mormintele și a fost amenajată o grădină decorativă.

În Iran trăiesc în prezent 65 000 evrei, dintre care 40 000 la Teheran.

„CINTECELE HASIDIMILOR“

Muzicologul Pasternak a adunat și editat, în două volume (editura Bloch, New-York) 400 de cîntece hasidice,

ce, care pînă acum se mențineau doar pe baza tradiției orale. Muzicologul le-a selecționat printre multe altele, le-a înregistrat și le-a aranjat pentru cor. Fiecare volum cuprinde o introducere care facilitează înțelegerea mai adîncă a acestei muzici.

La întrebarea, cum trebuie să ne rugăm? rabi Nahman din Brazlav, nepotul lui Baal Șem Tov, a răspuns: „Vom cînta și Dumnezeu ne va înțelege“. Și astfel, acum peste 200 de ani, hasidimii au început să creeze cîntece, cu ajutorul cărora se adresa lui Dumnezeu. Ei considerau că cea mai bună legătură dintre om și Dumnezeu nu este cuvîntul, ci melodia. „Melodia este efuziunea sufletului — spunea primul Lubavicer Rebe — pe cînd cuvintele intrerup fluxul emoțiilor“. El considera că un cîntec cu text este limitat în timp: el se termină odată cu cuvintele, pe cînd o melodie pură, dematerializată are o viață proprie, ea poate fi repetată la infinit. Iată de ce rabinii și discipolii lor creau în permanență cîntece noi. Introducerea unui *nigun*, reprezenta un eveniment, el se răspîndea repede printre hasidimii. Melodiile se bazau adesea pe cîntece populare din răsăritul Europei, dar hasidimii le prelucrau imprimându-le trăsătura lor spirituală și emoțională, precum și ritmul și cadența lor specifice. Cîntecele se grupau în trei categorii: *rikud* (cîntece de dans), *tiș nigun* (care se cîntau la masa rabinului) și *dveicut* (de comuniune cu Dumnezeu). Discipolii lui Baal Șem Tov cîntau cînte-

ce vesele, ritmice, pe cînd cei din școala Habad se caracterizează prin melodii intro-spectiv.

„NOAPTEA COPIILOR CE PLING“

25 de ani după procesul de la Nürnberg, continuă să iasă la iveală noi documente cu privire la atrocitățile comise de naziști. La Baku, în Editura de stat din Azerbaidjan a apărut cartea lui Ilya Kamencovici, purtînd titlul unui poem de Nelly Sachs, (laureată a premiului Nobel) „O, noaptea copiilor ce pling“. Fiecare dintre cele 88 de pagini ale cărții reprezintă un document acuzator, cartea fiind scrisă pe baza unor documente inedite. Autorul a fost pe front din prima pînă în ultima zi a războiului. La Mathausen a dat peste „materialul“ care l-a determinat să se apuce de scris. De cînd a luat parte la eliberarea lagărului, el se ocupă fără încetare de stringerea de documente care demască atrocitățile din ghetouri și din lagărele morții. În ultimul timp s-a concentrat asupra crimelor comise împotriva copiilor. Între altele, volumul cuprinde o fotografie care a servit la identificarea și arestarea conducătorului nazist Joseph Bloche. Pe baza acestui document, în anul 1968 el a fost judecat și condamnat la moarte pentru crimele comise în închisoarea Paviak din Varșovia și pentru lichidarea ghetoului din acest oraș. Fotografia reprezintă un băiat cu fața desfigurată de groază, cu miinile ridicate, așteptînd împușcătura; în spatele lui se află Joseph Bloche cu pistolul îndreptat asupra băiatului, pozînd fotografului. Această fotografie a fost găsită în albumul generalului Stroop, cel care a înăbușit revolta din ghetoul Varșoviei.

Unul din capitolele cărții poartă titlul „Copiii din baraca aceea“. Se știe că copiii gemeni erau despărțiți de mamele lor și duși într-o baracă separată. În legătură cu aceasta, autorul redă o telegramă expedită de conducătorul lagărului: „Către Himmler, SS Reichsführer, Berlin. Acțiunea de selecționare pentru planul „Anerbe“ s-a terminat. 11 pe-rechi au fost încarcerate în baraca patologică. Sintem gata să începem experiența“. Una din mame, riscîndu-și viața s-a apropiat noaptea de baracă, iar dimineața a privit înăuntru. „I-au orbit!“ a strigat ea, după care și-a pierdut mințile.

Un alt episod, intitulat „Moartea care ride“, descrie pe un ofițer din Gestapo care omora copiii cu o lovitură de ciocan aplicată în osul nasului. Sint descrise scene înfiorătoare de torturare și ucidere a copiilor.

CARTEA DE RELIGIE

Anul 1972 a fost proclamat de către UNESCO „Anul internațional al cărții“. În cadrul manifestațiilor or-

ganizate cu această ocazie figuează și o acțiune în favoarea cărții de religie. În acest scop s-a constituit un comitet ecumenic din care fac parte arhiepiscopul de Paris, cardinalul Marty, Ma-

rele rabin al Franței, Jacob Kaplan, președintele Federației protestante din Franța, Jean Courvoisier și alții.

Comitetul a selecționat peste o sută de cărți care au fost prezentate la Festivalul Cărții de la Nisa, într-un stand special. Între acestea și un număr de cărți cu teme evreiești, printre care: „Vocea Torei“ de rabinul Munk, „Judaismul în viața cotidiană“, de rabinul Guggenheim (editura Seuil), „Sufletul evreiesc“ de Lionel Cohn (editura Fondation Sefer „În numele tuturor a-lor mei“ de Martin Gray (editura Laffont), „Mamă, de ce?“ de Charlotte Gutman (editura Colbo), „Viața cotidiană a vechilor evrei în timpurile biblice“ de A. Chouraqui (Hachette), „Poporul meu“ de Abba Eban (Buehet-Chastel), „Istoria evreilor“ de Salomon Grayzel (S.T.E.) etc.

ANIVERSARE

Publicația bilunară „Hayom“ (Azi) care apare în limba ebraică în Philadelphia, într-un tiraj de 16 000 exemplare, a împlinit de curînd un an de apariție.

NOUL PREȘEDINTE AL CONGRESULUI AMERICAN EVREIESC

La conferința bială a Congresului Evreiesc American, care a avut loc de curînd la Cleveland, Arthur Hertzberg, rabinul templului Emanuel din Englewood, New-Jersey, a fost ales președinte în locul rabinului Arthur J. Lelyveld, care a deținut această funcție timp de opt ani.

Rabinul Arthur Hertzberg este profesor universitar și totodată un scriitor apreciat.

NUNTA DE AUR

La sinagoga Greenbank Drive din Liverpool a avut loc o festivitate neobișnuită. Opt perechi, membri ai obștei, care au împlinit 50 de ani de la căsătorie au fost onorate cu un *kiduş*, după rugăciunea de dimineață de Șabat. Pentru a marca evenimentul, ofițiantul le-a oferit un certificat special, cu litere și ramă de aur.

צייט-שניפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דער באזוך פון רב הכולל, דר. דוד משה רוזן אין די פאראייניקטע שטאטן

דעם 12-10 יוני וואָרן, איז צוריקגעקומען אין לאַנד אַרײַן, נאָך אַ רײע אײַן רי פאַראײניקטע שטאַטן, וווּ ער האָט זיך באַטייליקט אין דער נײַ-אַרקטער טעטיק פּוּל אָנפירונג-ראַט פּוּל ײִדישן וועלט־קאָנגרעס, דער רב הכולל, דר. דוד משה רוזן.

אַפּן אינטערנאַציאָנאַלן אַדוואָקאַט אַסאַפּעני, זענען אים געקומען מקבל פּנים זײַן די הערן: הרב יצחק מאיר מארילוס, עמיל טעכטער, גענעראל-טעקערטאַר פּוּל דער פּעדעראַציע פּוּל די ײִדישע קהילות, נײַאל טעגאַל, פרעזידענט פּוּל דער בוקאַרעסטער ײִדישער קהילה, מ. הערשקאָוויטש, פרעזידענט פּוּל דער הילף-קעטיקע, גבאים, כּלי-קודש, באאַמטע פּוּל דער קהילה, בעלי-בתי.

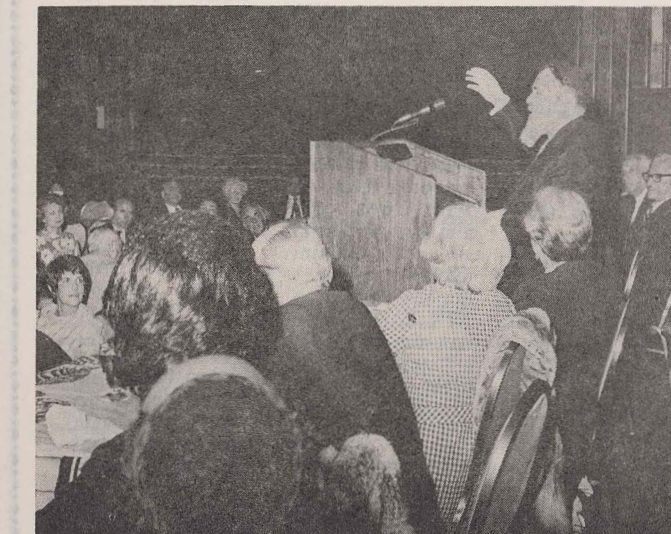
עס איז אָנווענד געווען אַ פּאַרשײער יאָר קולטוס-דעפּאַרטאַמענט.

דעם 4-10 יוני, האָרן, אַמפּאַסערע פּוּל צוזאַמען-אַרבעט זענען באהאַנדלט גע-וואָרן פאַרשידענע אַספּעקטן פּוּל דער פּעדעראַציע פּוּל די ײִדישע קהילות פּוּל רומעניע אפּן געבײט פּוּל הילף און ס'זענען אָנגענומען געוואָרן מאַס-מיטלען פאַרן צוגרייטן דעם כּודשעם פּאַרן יאָר 1973. אין אָונט, האָט דער רב הכולל גענומען דאָס וואָרט אפּן באַנקעט וואָס איז פּאַר-געקומען אין האַמבּורג, היל-מאָן לכּבוד הרב דר. יאָהאַ-קיס פּרינק, פּרעזידענט פּוּל דירעקטע-קאָמיטעט, צו זײַן ווערן אַ כּוּ בעשים.

מיטוואָך, דעם 7-10 יוני, האָרן, האָט דער אַמבאַסאַדער פּוּל דער סאַציאַליסטישער רעפּובליק רומעניע אין די פאַראייניקטע שטאַטן, דער קאָנגרעלוי באַנדאַן, איינגעפירט אין ווא-שינגאַן אַ מיטאַג לכּבוד דעם רב הכולל. עס זענען אָנוועג געווען די סענאַטאָרן יעקב טווייץ און ריבאָקאַ, די קאָנגרעס-מאַנערגעראָנע-מאַל און קאָד, הרב ארמור שניאָר, דער רב הערמאַן ערלעכער, פּאַרשײער פּוּל דער נרויסער אָרנאַזיאַציע ײִדן, אלטע, קראַנקע, אָימיג.

דער רב הכולל זיך באטייליקט אין דער רערפּעזענטאַציע פּוּל יידישן וועלט-קאָנגרעס. און אָונט האָט דער רב הכולל געגעבן אַן אינטרוויו פאַר דער אַמעריקאַנער מעלעווי זײַע. דעם 6-10 יוני האָט דער רב הכולל געהאַט אַן אַרבעט-זיצונג מיט דער שמואל העבער, עקזעקוטיוו-וויצע-פרעזידענט פּוּל, "רושיו"ט אין שײט מיט פאַרשידענע פּראַנן פּוּל הילף-פּראָגראַם פאַר דער פּעדעראַציע פּוּל די ײִדישע קהילות פּוּל רומעניע פאַר די נויטבאַדערפּיכע ייִדן, אלטע, קראַנקע, אָימיג.

דער רב הכולל בעת זײַן רעדע אפּן באַנקעט לכּבוד הרב דר. פּרינק D. Șef rabin vorbind la banchetul in cinstea dr-ului Joachim Frinț;

גוף און נשמה אין דער יהדות-טראדיציע

אין דער יהדות-טראדיציע, וואָס איז דאָס מיטל פּוּל אה-דוּט, ווערט קיינמאַל נישט געפּענעט דער גוף פּוּל נשמה, פּונקט ווי עס ווערט נישט אָפּגעוואַנדערט שכל פּוּל האַרץ. אַ באַקאַנטע שטעלע אין תּלמוד (סנהדרין) איז ווע-לעכער עס ווערט אַיבערגעגאַנגן דער שמועס צווישן אַנטאַגיסט גאָס מיט אַ תּלמוד-הכּס ווייזט אָן קלאָר אַה דער שטע-לונג פּוּל יהדות צו דער פּראַנע-לונג-נשמה.

„וועד איז זינדיק? אי דער גוף אי די נשמה פּרו-וון זיך ארויסבריינגען כּי עס מיטשפּאַ, ארויפלייגנדיק די שולד איינער אַה דאָס אַנדערן. וויאזוי איז דאָס געגלעך? דער גוף זאָגט: די נשמה איז שולדיק, ווייל פּוּל זינט זי האָט זיך אָפּגעשײרט פּוּל פּיר, זע ווי איר ליב ווי א שטופּער שמוין אָנס כּכּר. אָבער די נשמה זאָגט: דער גוף איז שולדיק, ווייל זינט איר האָב זיך פּוּל אים אָפּ-געשײרט, זע ווי איר פּלי פּעני ווי א פּוּל. דער גוף זינט גיט צו: איר וועל דיר ניבן א כּיישפּיל כּרי דיר צו ווייזן מיט וואָס פּען קאָן דאָס פאַר-גלייבן. א פּלך האָט געהאַט א נאַרפּן און וועלעכע ס'האַבן געוואקסן לויטער זעלסטענע פּירטן. אפּצוהיירן די פּירטן, האָט דער מלך געשטעלט צוויי היפּער, אַ כּליגרו און א אַלעמלעך. דער אַלעמלעך האָט געזאָגט צום כּליגרו: „לאָז פּיר ארויפגיין אַה דײַן פּלייע, מיר וועלן אָפּ-רייסן פּירטן און עסן.“

האַבן אַזוי געמאָן אָבער ווען דער נאַרפּן-איינשפּיער איז פּרייטשאַפּטלעכער פּרייטשאַפּטלעכער אַספּאַס-פּערע. אין דעם זעלכּן פּאַג, איז דער רב הכולל, דר. דוד משה רוזן, אין דער באַלייטונג פּוּל קאָנגרעסען קאָד, אויפגע-נומען געוואָרן פּוּל פאַרלא-דייט פּוּל פּרעזידענט פּוּל די פאַראייניקטע-שטאַטן, קארל אַלבערט.

אין אָונט, האָט דער רב הכולל גענומען דאָס וואָרט אין דעם פּוּל דעבאַטן אין דער זיצונג פּוּל דירעקטע-קאָמיטעט פּוּל יידישן וועלט-קאָנגרעס, אין דער פּראַנע „די באַצײונגן צווישן ישראַל און די תּפּוצות“.

די פּרעסע האָט פאַרצײ-כּנט דעם הונדערטסטן געבוירן-טאָג פּוּל לעאָן בלום. מיט דער לעלעגנהייט איז אַדך גערעדט און געשריבן געוואָרן וועגן אַז דער פּילזימיסקער פּערזענלעכקייט וואָס האָט דאָס געזיגט די ארבעט פּוּל עפּנטלעכען פּראַנציוויזשן און איינפּאַרשײטלעך לעבן אין די מלחמת.

ווי יעדע אָנזעענע פּער-זעלנעכקייט, קאָן לעאָן בלום באַטראַכטן ווערן פּוּל פאַר-שײנענע קו-ווינגלעך, סײַ דערפּאַסעקטיוו, סײַ אין מיר, פּערסעקטיוו פּוּל צײַט, מיר, ראַ, וואָלפּן געוואָלט אונטער-זײַן פּערזענלעכקייט וועלעכער איז אונזר באַזונדערס וועלעכער מיר האָבן אין זון די פּוּל-שטענדיקע האַרמאָניע אין וועלעכער ער האָט פאַרשטאַ-נען צו זײַן זײַן נאַנץ לעבן און איבערגעגעבענער בײַדער פּוּל זײַן געבוירן-לאַנד — פּראַנקרייך — און גלייכצײטיק א ווינדיקער זון פּוּל יידישן פּאַק, פּוּל וועלעכן ער האָט זיך נישט אָפּגעזאָגט אַה קײן אײַן גע אפּילו. נאָך מער: זײַן נאַנץ רענען, זײַנע שטאַטן, שטעלן מיט זיך פאַר א גליי-לעבן סינסען צווישן די גע-נערעו אירעאלן — אין א געוויסן זין עלעכע, וואָלפּן מיר געקאָמט זאָגן — פּוּל די יידישע נביאים און נאָ-בעלע פּרינציפּן פּוּל ליכטיקן הוואַניס פּוּל די פּראַנציו-זישע ענציקלאָפּעדיסן. אַלס אַפּשאַטמיקער פּוּל א יידישער שפּחא וואָס האָט

פּוּל דעם איז צו זען אַן אין דער יהדות-טראדיציע ווערן און נשמה באַטראַכט אַלס אַינזאַלעכקייט, אָבער בײַדער, מיט זײַנער נאַנצער אַהדוּת, זענען אונ-טערנעמט אַהדוּת, העכערער רעאליטעט — צדק — רעכענענען פּוּל גערעכענענע און חסד וואָס איינפּירט און גיט א זין די מעשים.

שכל און הארץ

שכל און הארץ זענען צוויי פּונקטעס וואָס קאָנען נישט אָפּגעטיילט ווערן איינס פּוּל דאָס אַנדערע. אין דער יהדות-טראדיציע קאָן מען נישט ניבן די אויבערהאַנט פאַרן שכל לעבן דעם הארץ און אויך נישט פאַרקערט. די אירעע פּוּל גלייבניגלעך פּוּל

ווי די נביאים אמאלייך

די פּרעסע האָט פאַרצײ-כּנט דעם הונדערטסטן געבוירן-טאָג פּוּל לעאָן בלום. מיט דער לעלעגנהייט איז אַדך גערעדט און געשריבן געוואָרן וועגן אַז דער פּילזימיסקער פּערזענלעכקייט וואָס האָט דאָס געזיגט די ארבעט פּוּל עפּנטלעכען פּראַנציוויזשן און איינפּאַרשײטלעך לעבן אין די מלחמת.

דברי תורה מאת חכמי רומניא וגאוניה

יקום הרב יצחק מאיר מרילסובוקרשט

לפרשת קרח
(טו-כ"ט)

האלה וארסה לי שיופיעו ב-
עתנו. אם כמות כל אדם יתמוך
אלה לא ד' שלחני והקשה ה'
צדק הא"כ ד' סלחני (ס"ו-למ"ד)
שלחו או סענומי של קרחו ערתו
ח"ו צדקות. אמרנו יניע להם
עונש מיתה? אלה מי שמתחיל
במחלוקת אך שבא בטענות צד-
קות, ראוי לעונש מיתה! אך
איר סיכן משה את כל האמונה
בנבואתו ובתורה מן התמים ולא
חשב אולי יעשו תשובה? הרי
אין לך דבר היצמד במני בעלי
הטובה כמו שאמר חז"ל (קידו-
שין ס) אמילו רשע לי ימי
ועשה תשובה אין מזכירין לו
רשעו, ואמסר שימוחו כמות כל
אדם אלא נאמר לי כל בעל
תשובה כקטן שנולד דמי (רמב"ם)
היינו שדומה כאדם אחר והוא
בריה חדשה ולכן דייק משה
רבינו, ימותון אלה החוטאים
הללו שלא יעשו תשובה ויחזקו
זה סימן שלא ד' שלחני, אבל
אם יעשו תשובה לא יהיו "אלה"
אלא אנשים אחרים. ופקדה כל
האדם יפקד עליהם" יש לפרש
לפי דברי חז"ל מסכת (שמות
ס"א) ויצאין לבית הקברות
ומקומו — על המינים שלשה ימים
מעשה שפקדו אהרן, וחי עשרים
והמשנים שנה, אלא כמות כל
האדם ימותון אלה ופקדה כל
האדם יפקד עליהם — יבדקו
אותם אחרי מותם — לא ד'
שלחני אולם אם בריאה יבא ה'
ונצחה האדמה את מיה ובלעה
אותם היינו שלא נדע קבורתם
ואי אפשר יהיה לפקדם וידגמם
כי נאצו האנשים האלה. ובשם
הה"צ ר' ישכר דוד ככלול וצל
וירדו חיים שאלה האם היה
משה אכזר כזה שלא הסתפק
במיתה רגינה אלא עד שירדו
חיים שאלה אלא חסד מיוחד
הראה משה להם, וירדו חיים"
רוקא שאם ימותו מיד בלי
תשובה יהיו אבודים לצדק וביקש
דס חיים חיים, שאלה שבעו-
לחשבה.

ב"ה בוקרשט
מספר 278
ג" המוז תשל"ב

צוהו דמסמך דלא מכוון על
הקהלת העדה על כן נראה לי
על מי מה שפירש רש"י במסוק
ויקהל וכו' וכו'. זה אחד מן המ-
קומות שהחזיק מועט את המרובה
וגראה לי דמשה רבינו היה
מסופק אם יעשה ד' דברו אשר
אמר להוציא מים מצור החלמיש
או לא כי אולי ישראל אין
זכותם כראי לעשות להם נס כזה
ועל כן לא רצה להכות במני כל
עדה כי אולי לא יוציא ואמרו
מבלי יכלת ד' על כן אסף אלו
רק מקצה המחנה המיוחדים
שבעם והם אף על פי שיראו
שלא יוציא מים מן הסלע לא
יאמרו חס כחו כניכול כי אם
יתלו והסירונו כם בשביל חסאם
(המשך בעמוד 10)

חכמי ספרד

בין פלמ"ד רבי יוסף ג'רונדי
(ר"ן) ה"ה רבי יצחק בר ששת
(ר"ש-ב) הרב בסרנוטת
שנחשב קראא ה"ה רות ספרד.
פסקיו בתשובותיו נתקבלו גם

בארצות אחרות. אחר הר"ר
חזק הנוראות בשנת 1391 עוב
ר"ב ש"ת ספרד והת"ש
במדינת ארצות הרבנים. לאתר
פסירתו. נתמנה במקומו לראש
רבי אג"ר רבי שמעון בן
צדקה (ר"ש-ב) מהאי מירוקה,
ר"ש-בין ה"ה גדול בתורה ובקל
בחקמת הפסוקא וגם בספרות
הקהלית, ובספרו "מגן אבות"
הוא דחה את טענות התקנים
נגד היהדות.

למוד הפילוסופיה בסוף
ימי הש"ש השוב היהודי בספרד
עונה לגמרי מתקופות הקד-
מות. לא אהבת התקנה
היתה עתה הנורם ללמוד.
התקנים של הפילוסופים
היהודים ה"ה להגן על היהדות
מפני התקפות הפילוסופים
של התקנים. אשר פתו את
יהודי ספרד להתנצר. פיל-
סופי התקנה הזאת קבלו את
הספר "מורה נבוכים" של
הרמב"ם כספר פילוסופי
אשר צריך באורים. כך עשה
המדקק והפילוסוף רבי
יצחק בן משה הלוי. הנקרא
"אפודי". וכך עשה אחר כך
ד"ר יצחק אברבנאל בפרשנו
ל"מורה". רבי חסדאי קרשקש
(נפטר בשנת 1410) קתב את
הספר הפילוסופי המקורי
אור ה"ה. בו דחה דוחה את
שטת הרמב"ם. הוא אומר
שאין לאחד את הפילוסופיה
הנכונה עם אמונת התורה.
ומפרט את כל מה שמתנגד
בספרו אריסטו לאמונתנו.

ברית עברית עולמית
התרגום הרומנית בעמוד 4

קידוש השם

אלישבע סנס

על הברכים אשר מסכיבה, עוצר נשימתו
ומפקש מתוך מתחיות. גם קציני
הס"ס נוהרים לשם ובין הכורעות על
הברכים מהחילה התלחשות:

היא מוענת, "שאמנתה אוסרת עליה
את הכרעה". — כן, תעמוד — צועק
אחד הקצינים — אבל, תרים למעלה
את שתי זרועותיה וגם תנו לכל אחת
מידיה אבן בת משקל כבד. "האשמך
דאי הצולע" כמובן לשורת, רץ ומביא
את האבנים ואחרים מפלאים את פיהם
בצהוק פולני.

ומסעל מהנה הכורעות עומדת ה-
שבויה וזרועותי פשו פות לבעלה ובהן
שתי אבנים כבדות. היא עומדת כאילו
הפכה גם היא לאבן, עומדת כפסל
זקוף ומבלי נוע.

הלרפף התפור בשמים והשמם כבר
יעאה באשה הלוהפת לחרוד את השפת.
בכל השמם האינסופי הזה אין עשב,
אין איץ ואין פרח, — רק שממה
נוראה ושבויה מעונים כיושפים,
צחיחי נרו, תלינים חורשי מזימות,
רוצחסי.

השבויה עומדת ועומדת כאשר בי-
דיה המורמות שתי האבנים הכבדות.
היא עוברת נקשה מבלי לזוז זיו.
למעלה משעה היא עומדת כד. מסכי-
בה, הכפופות על הקרקע נגונות עד
הלב, מפלות התצלול. כולו בוכות.
הזמן פסק להתקדם בתוך השממה.

האם הוא התחיל אי-פעם? שאל
עשן תאי
הנאזים פפיה את השמים. חד זמן,
הנראה לאין קץ סוף סוף נגמר המסדר.
הסון המעונות נסחב אל הפלוקים ואתו
גם בעלת אומץ הלב היחידה.

מי היתה אותה שבויה אשר בעוז
נפש של הוולכים לנדרום, עמדה בנ-
סיון הנרא, בגלל אמונתה? מי היתה?
מי היתה יכולה להיות? האם נשארה
בחיים? האם הניעה לשחרור? מי יודע?
אותי, ביחד עם כמה מאות יהודיות,
שהייתי עדה למעשה זה באושיך בחודש
יולי 1944 לפני בלוק שלוש וששים,
זכרון זה מלוני בחלום בלחות.

סאני לקחה, מאיפה שאבה את הכוח
הזה, הכוח העל-אנושי ואולי שמימי?
איר זה לא רבצה תחת כוכב המשא?
כאילו הבלתי נראה, תמך את זרו-
עותיה העמוסות אבנים ברמה, כמו
שתמכו אהרון וחור כיריו של משי'
עד שנכר ישראל ונצח את אויביו.

המארע מלווה אותי עוד היום,
כאילו היה זה חזון...

בפתנה צי אשר באושויון, אף על פי
שאמצע יוני היה, התאבכו ערפילים
סמיכים עם בקיעת השחר. שעות השחר
אפורות כאן לעופרת. ואם רוח נושבת,
הזרות כתער. אחריהן בא במופתע
חום לוהט, כאילו רוצה הוא למצוץ את
לשון עצבותיהם של העודם בחיים. אך
עתה, בשעה של עמידה במסדר, כל
גשיו מחנה הנשים, העמוסות במספר-
סיהן הקרועים, — רועדות. חיליות הס"ס
מתרועעות בפראות כאבן ולשם כבר
למעלה משעה. מונות ומנוות ומספר
הנוכחות אינו מתאים להם. על מצח
השבויות המפכות, הולמים הרגעים
הקשים שאינם מספרים לחלום, ככדורי
עופרת. אם נמלטה מי שחיא ולכן
מספר הנוכחות אינו שלם, (אמנם
כיצר, ולאן? ואולי בכל זאת!) מי
יודע אי אלה עינויים חרשים יבואו
עונשין. לפני בלוק שלוש וששים
מצר המחנה על ידי חילת הס"ס מפקין
אדם צולע בעל מותם שחורה. הוא
לבוש בפנסים אורחיים ובמעיל צבאי.
על פניו לעגון תמירי. רבים מכירים
אותו, הוא יודע גם אונגארי. שואבי
מסמסואר. הוא סהאנשים האיומים
ביותר. קוראים לו, "האשמדאי הצולע".
עתה גם, "הבלוק-אלפסמרים" היה-
דיים רצים בעקבות חיליות הס"ס. גם
הם מונים ומונים, אלא שמספר הנוכ-
חות אינו מסתווה. מפועים גם קצינים
רמי דגנה, מתהלכים ותרים כפתה.

והנה פקודה בוקעת את השמם
האינסופי, — לכרוע ברך! כל המחנה
מתכופף ונופל על הקרקע, אבל, לפני
הבלוק ה-32 נשארה אשה אחת כ-
מירה. היא נראית מוצקת אכיריים
וחזקה. ואולי רק משום כך,
שירר מאות ומאות כרעו על כרכיה
ונראו על הקרקע מכונסות ומצופקות,
כצליפה מתחת לסמרטוטים, המוסי
פחד וכמעט מחוסרי נופים כלל.

דקה או שתי רקות ואולי אף על
לא, ו"האשמדאי הצולע" הרגיש בעו-
מדת והוא רץ אליה כדי להכריחה
לכרוע. תוכף סופיעה שם גם חילת
הס"ס ומעבירה עליה את מצלופה. אך
היא מזדקפת יותר, מרימה ראשה
כנאוה, במניה רושם של החלמה נוגעה
וגם איזה הארת פנים מורה. ההסון

אומנות

לפי מאמר שפורסם
בכתב-העת "אומני א
רמסלא" (אמנות נמלא-
כת"ד) הופיע בפרא-
נא, אוסף מוצגים בעלי
נושאים יהודיים הנח-
צאים בחזיון החמ-
לתי בפראנא, הוא
אחד מהני חשובים
בעולם.

רוב המוצגים שייכו
ליהודים. בימי כבוש
היהודי על ידי הנא-
ציס; הם חוצצו מבתי
המשפחות שחוללו והו:
כבר למוזיאון. חלק
מהפצעים קנה הו"
זיון אחרי שנת 1945.
הקוטיא היא, באיזה
אופן בוצעו הדברים
האלה ע"י בני העדות
היהודיות מבווסייה,
וטורביה.
יודע, שלפי החוק
שניתן בשנת 1928
ואשר הואשר כמה עש-
רות שנים אחר-כך,
והוקעה לבעלי-מלאכה
יהודים מוכשרים הזכות
לעסוק בחשלח — דס,
מבלי להיות לזום חברי
איגוד העמלעו.
לחות הצפיפות
בנסאות והראה מפני

ידיעות

ספרות, 199
מחוצצם של יהודים
עבד במלאת היות-
בלי.

בין המוצגים יש
צלחה ו"עגרות-סר-
מקוששות בנשים, בא-
ריתאו בלוחות הברית.
באחרית הן גלופים
שמות המאכלים שמגי-
שים אותם בסדר הפסח.
סם ונצאית גם כרי
חיים, כלים בשביל
נסילתיים, פחוסים
ומזרות.
מחמים מעריכים
שמנורה אחת מהן מה-
חילת סמאה ה-XIX
המציגה את משה רבנו
ואת אהרן הכהן, היא
יחידה במינה ובעלת
ערך גדול.

ספר על החסידות
בהוצאת "עדיסיוו
דה מיוו" (הוצאת
חצות) בפרס, הופיע

ספרו של ז'אק גוסוורס
בשם "חיים סחורתיים
יודיים", "אנסולוגיא
של עדת חסידים" בו
מתאר הטחבר את האר-
נון ואת חיי העדה של
400 חסידים בעיר
אונורס.
יובל
לפני 110 שנה ה-
תוהו בעיר ניו-ברונס-
ויק אשר במדינת ניו
ז'ורזי (בארזה) בעת
יהודיה שנקראה בשם
"אנשי אחת". העדה
קבלה במתנה מבית
הכנסת מפראנ ספר-
תורה. לגבי יובלה שלחה
העדה האיתרת תודה
מברונסווייליכט בפרג
מכתב יהודי ונכסותו
מזרות חרס.

